

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Studijní program: Předškolní a mimoškolní pedagogika

Studijní obor: Speciální pedagogika pro vychovatele

Kód oboru: 7506R029

Název bakalářské práce:

PREVENCE PORUCH CHOVÁNÍ A VOLNÝ ČAS DĚTÍ

DYSTROPY PREVENTION AND CHILDREN'S FREE TIME

Autor:

Radomíra Marbachová

Ježkova 911/9

460 06 Liberec 6

Podpis autora: _____

Vedoucí práce: prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.

Počet:

stran	obrázků	tabulek	grafů	zdrojů	příloh
65	1	19	15	24	1 + 1 CD

CD obsahuje celé znění bakalářské práce.

V Liberci dne: 30. 4. 2006

Zadání bc.práce (vevázaný vyplněný a podepsaný formulář)

Prohlášení

Byl(a) jsem seznámen(a) s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom(a) povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval(a) samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Datum: 30. 4. 2006

Podpis autora: _____

Poděkování

Děkuji, že jsem byla vybrána pro studium této katedry. Studium mi umožnilo setkat se s lidmi jak z obce studentské, tak z obce akademické, se kterými bych se v životě nesetkala.

Děkuji zaměstnavateli, který mi poskytl úlevy ke studiu. Děkuji svým rodičům především za emocionální podporu. Děkuji dcerám Adélce a Karolince, kterým jsem se po dobu studií nemohla plně věnovat. Děkuji spolužákům, bez jejichž pomoci bych studia nedokončila. Omlouvám se přátelům, na které jsem skutečně neměla čas, ale nezapomněla jsem na ně.

Zvláštní poděkování prof. PhDr. Karlu Rýdlovi, CSc. za vzácné rady, odbornou pomoc, věnovaný čas, trpělivost, slova útěchy a povzbuzení v době, kdy jsem již chtěla všechno vzdát a studium nedokončit.

Název BP: Prevence poruch chování a volný čas dětí

Název BP: Dystropy prevention and children's free time

Jméno a příjmení autora: Radomíra Marbachová

Akademický rok odevzdání BP: 2005 / 2006

Vedoucí BP: prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.

Resumé

Bakalářská práce se zabývala problematikou prožívání volného času žáků základní školy. Cílem práce bylo zjistit využití volného času dětí ve 4. a 8. ročníku základní školy a také souvislost s jejich závadovým chováním, a to u žáků 8. ročníků.

Práci tvořily dvě stěžejní oblasti.

Jednalo se o část teoretickou, která pomocí zpracování literárních pramenů vymezovala základní pojmy – volný čas a zájmovou činnost. Charakterizovala osobnost mladšího a staršího školního věku a jejich problémového chování. Zabývala se charakteristikou zájmového vzdělávání.

Praktická část zjišťovala formou nestandardizovaného dotazníku vlastní konstrukce u 200 respondentů aktivní trávení volného času s nežádoucím využitím času mládeže a hledali jsme souvislost s jejich závadovým chováním. Pokusili jsme se o zmapování nabídky volnočasových aktivit ve městech, kde probíhal náš průzkum.

Klíčová slova:

volný čas – vymezení pojmu, vývoj; patologie využívání volného času, prevence sociálně patologických jevů; hlavní činitelé vývoje jedince – rodina, škola, vrstevnická skupina, hromadné sdělovací prostředky; zájmové vzdělávání; charakteristika vývojových období – mladší školní věk, starší školní věk; poruchy chování, klasifikace poruch chování; výběrový vzorek, použité metody – dotazník, spisová dokumentace; předpoklady; interpretace získaných dat; nabídky volnočasových aktivit – základní škola, základní umělecká škola, nízkoprahová zařízení, domy dětí a mládeže

Summary

This bachelor work deals with the problem of the way how the primary school children spend their free time. The main purpose of this work was to find out how the children in 4th and 8th grade spend their free time in connection with their wrongful acting especially by the pupils in the 8th grade.

This work consists of two essential sections.

The first part includes the theory based on the literary sources where the main terms are defined – free time and leisure time activities, younger pupil-age characteristics and their demeanour problems. It also characterizes special- interest education.

The second part made an inquiry of the pupils' active free time and on the opposite of the pupils' unwelcome free time activities in connection with their wrongful acting. 200 respondents were questioned by the substandard list of questions. We tried to make a survey of the free time activity offer in the towns, where the mapping was done.

Keywords:

free time – term specification, development; pathology of free time utilization, prevention of socio-pathological phenomenon, the main factors of development of individual – family, school, contemporaries, mass media, special-interest education, characteristics of growth periods – younger pupil-age, older pupil-age, dystrophy and its classification, acquired data interpretation, free time activity offer – primary school, primary school of arts, low threshold institutions, houses of the children and youth

Obsah

Úvod	9
1 Teoretické zpracování problému	11
1.1 Volný čas	12
1.1.1 Vymezení pojmu volný čas	12
1.1.2 Vývoj volného času	12
1.1.3 Patologie využívání volného času	13
1.2 Prevence sociálně patologických jevů	14
1.2.1 Hlavní činitelé vývoje jedince	16
1.2.1.1 Rodina	16
1.2.1.2 Škola	19
1.2.1.3 Vrstevnická skupina	20
1.2.1.4 Hromadné sdělovací prostředky	21
1.3 Zájmové vzdělávání	21
1.4 Základní charakteristika vývojových období	24
1.4.1 Mladší školní věk	24
1.4.2 Starší školní věk – období puberty	26
1.5 Poruchy chování	29
1.5.1 Vybrané klasifikace poruch chování	30
2 Praktická část	31
2.1 Cíl práce	31
2.2 Popis výběrového vzorku, průběh průzkumu	31
2.3 Použité metody	32
2.3.1 Dotazník	32

2.3.2 Studium spisové dokumentace	34
2.4 Metody sloužící ke zpracování údajů	35
2.5 Stanovení předpokladů	36
2.6 Získaná data a jejich interpretace	36
2.7 Shrnutí výsledků praktické části	53
2.7.1 Vyhodnocení předpokladů	53
2.8 Nabídky volnočasových aktivit	55
2.8.1 Základní školy – školní družina, školní klub	56
2.8.2 Základní umělecká škola	57
2.8.3 Nízkoprahová zařízení	58
2.8.4 Domy dětí a mládeže	60
3 Závěr a navrhovaná doporučení	61
4 Seznam použitých informačních zdrojů	63
5 Seznam příloh	65
6 Přílohy	

Motto:

*Nemůžeme děti tvořit podle své vůle,
musíme je mít a milovat a vychovávat co nejlépe
a jinak je nechat na pokoji.*

Johann Wolfgang von Goethe

Úvod

Každá lidská činnost se realizuje v čase. Na obsah a strukturu činností v časovém rozpisu působí řada faktorů. Jsou to například politická a ekonomická situace společnosti a jedince, zaměstnání, vzdělání, věk, pohlaví, rodinný stav apod.

Čas z hlediska využití můžeme rozdělit na pracovní a mimopracovní. Do času pracovního můžeme zařadit i dobu strávenou ve škole. Čas mimopracovní nazvěme časem volným. Právě tento volný čas nás bude zajímat ve vztahu k jeho využití.

Téma bakalářské práce vzniklo z reakce na společensky nežádoucí činnost mezi dětmi ve volném čase. Určitě je alarmující nejen nedostatečná registrace dětí a mládeže ve střediscích volného času, ale hlavně bezmyšlenkovité trávení volného času pubescentů v centrech měst, lavičkách parků, nelegální konzumace alkoholu a drog.

V této práci se zaměříme na aktivní využití volného času dětí 4. a 8. ročníků základních škol formou zájmové činnosti pozitivně rozvíjející osobnost. Pokusíme se sledovat oblast volného času, která je využívána pro pravidelné sportování, zájmovou činnost v oblasti přírodovědné, hudební, výtvarné apod. Zaměříme se také na posouzení oblíbenosti jednotlivých zájmových činností.

Zamyslíme se nad tím, jak volnočasové aktivity formují žádoucím způsobem osobnost mladého člověka a jaká je souvislost mezi nežádoucím využitím volného času a závadovým chováním u žáků 8.

ročníků základních škol. Zejména mládež je potřeba zapojit do aktivní činnosti, protože působí pozitivně na daného jedince a do jisté míry i jako prevence trestné činnosti. V zájmových organizacích se děti naučí svůj volný čas prožít plnohodnotně a zároveň se zde rozvíjí jejich potřeby a zájmy pod vedením kvalifikovaných odborníků.

Dále se pokusíme orientačně zmapovat možnosti využití volného času v některých zařízeních vybraných lokalit.

V části práce věnované průzkumu budeme sledovat žáky 4. a 8. ročníků vybraných základních škol. U žáků 8. ročníků budeme zjišťovat souvislost mezi kvalitním zájmovým zaměřením a výskytem závadového chování. Chtěli bychom si také vytvořit přehled oblíbenosti navštěvovaných kroužků.

Vzhledem k velikosti porovnávaného vzorku se jedná o orientační dokreslení dané problematiky bez nároku na širší zobecnění.

1 Teoretické zpracování problému

Máme svobodu, můžeme cestovat do zahraničí, padla železná opona. Máme se lépe, vzrostla průměrná životní úroveň. To jsou neoddiskutovatelné skutečnosti. To je ale jedna stránka života a to ta materiální.

Druhou stránkou lidského života je stránka duchovní, tedy ohleduplnost, morálka, přátelství, láska a další hodnoty. A v těch bohužel silně naše společnost pokulhává. To tak silně, že k těmto deformacím vychováváme i naše děti.

Kdo nevěří na zázraky a vidí věci reálně, tak se musí zamyslet nad touto společností. Nic na světě není náhoda, vše tu má své příčiny. Ani děti se nevyvíjejí samovolně.

Rozebereme-li si den dítěte, zjistíme, že ráno vstane a jde do školy. Pak přijde domů v době, kdy jsou rodiče ještě v práci. Podíl jeho volného času ve dni je poměrně velký, i když zohledníme to, že určitou část dne se bude učit a dělat si úkoly do školy a část dne bude třeba pomáhat doma. Dítě, které má vážné zájmy, se nenudí a nejsou s ním většinou problémy. Dítě, které se nudí, si zábavu hledá samo. Tato zábava se ale mnohdy nám dospělým zdá nevhodná. Někdy může poškozovat majetek, někdy dokonce ohrožovat i životy. Divoké party mnohdy páchají i trestnou činností.

Dětská populace je rozmanitá a každé dítě zajímá něco jiného. Proto je nutné, aby bylo i velmi široké spektrum volnočasových aktivit.

Naše dítě stráví ve škole v průměru šest hodin denně. Školní lavice je jeho "dopolední svět". Ale existuje i druhý svět, "volnočasový". Jiný. Nesonduje, co dítě "neumí", ale objevuje, co dítě naopak "umí" a k čemu má přirozený talent.

1.1 Volný čas

Volný čas je nedílnou součástí týdenního programu dětí i dospělých, ať už zahrnuje relaxaci pasivní, nebo naopak aktivní.

1.1.1 Vymezení pojmu volný čas

Pod pojem volný čas se běžně zahrnují odpočinek, rekreace, zábava, zájmové činnosti, dobrovolné vzdělávání, dobrovolná společensky prospěšná činnost i časové ztráty s těmito činnostmi spojené.¹

Volný čas je čas, s kterým člověk může nakládat podle svého uvážení a na základě svých zájmů. Volný čas je doba, která zůstane z 24 hodin běžného dne po odečtení času věnovaného práci, péči o rodinu a domácnost, péči o vlastní fyzické potřeby (včetně spánku).²

Volný čas skutečně je a zůstane sférou relativně svobodné volby činností, proto je subjektivně pocíťován jako nejcennější čas. U volného času je významná možnost seberealizace jedince. Člověk totiž potřebuje pro spokojený život subjektivní pocit smysluplného využití času. Dlouhodobý nedostatek tohoto pocitu vyvolává u většiny z nás nespokojenost, rozladěnost až psychické trauma a bývá často zdrojem různých výstřelků v chování.³

1.1.2 Vývoj volného času

Jestliže víme málo o čase práce a odpočinku dospělých, ještě méně o životě dětí v počátcích naší historie. Jisté je, že od časného věku byly zapojeny do tvrdého zápasu rodiny o přežití. Ovšem z analogií lze

---

¹ PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B. a kol. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2001, s. 15.

² PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2003, s. 274.

³ SPOUSTA, V. aj. *Kapitoly z pedagogiky volného času*. Brno: Masarykova univerzita, 1996, s. 16.

např. usuzovat, že i tehdy měly děti své hry a jako dnes tehdejší dospívající trávili část svého dne ve skupinách, které měly důležitou roli v dovršení socializace jedince.⁴

Většinou o existenci volného času uvažujeme od 19. století, které s sebou přineslo spolu s industrializací výraznou koncentraci pracovních nároků na jedince. Díky tomu se velmi vyostřily sociální problémy (dlouhá pracovní doba, dětská práce), a tak se stalo právo na dovolenou a volný čas jedním ze zásadních požadavků sociálního hnutí.

V průběhu minulého a zejména našeho století se stal volný čas významnou dimenzí každého lidského života. Pokud jde o děti, lidé si brzy uvědomili, že pokud se o ně po vyučování nikdo nestará, dospívají v nezbedy a škodlivé živly.

Tato potřeba umožnila zrod aktivit a zařízení volného času. Od konce druhé světové války nastal dynamický rozvoj institucí a zařízení. Vznikaly nové typy zařízení, které se již odlišovaly svým obsahem, způsoby realizace, věkovým složením dětí apod. Devadesátá léta zásadně změnila situaci celé evropské společnosti, a to se projevilo i v oblasti volného času dětí a mládeže.⁵

1.1.3 Patologie využívání volného času

Způsob využívání volného času je jedním z důležitých ukazatelů životního stylu. Velmi škodlivé je, když jedinec volný čas vůbec nemá. Příčiny bývají různé, ale nejčastěji je to špatná organizace práce a celodenního režimu.

---

⁴ PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B. a kol. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2001, s. 21.

⁵ PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B. a kol. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2001, s. 27.

Mnohým dětem však plánují často volný čas dospělí a zbývá jim málo času na hru, kterou by si mohly samy určovat. Z dobře míněného úmyslu často vyrůstá přetížení a stres ze zájmové činnosti.⁶

Vedle špatné organizace životního režimu nalézáme mnoho nedostatků a psychohygienických problémů ve volném čase.

Do patologie volného času patří především tyto situace:

- jedinec není schopen odpočívat (tzv. „workoholik“)
- nedostatečná nebo zcestná znalost pravidel psychohygieny (jedinec věnuje volný čas určitým speciálním aktivitám, od kterých si slibuje velký reakční a relaxační zisk – intenzivní cvičení, diety, apod.)
- aktivita jedince je roztříštěna a impulzivní
- existenční frustrace (jedinec pochybuje o smyslu své existence)
- nuda (volný čas je pocíťován jako „prázdný“, jedinec jej nedokáže využít, trpí malou sebedůvěrou nebo nezájmem, o nic neusiluje)
- nesetkávají se s přitažlivou nabídkou volnočasových aktivit
- sociální důvody
- finanční důvody

1.2 Prevence sociálně patologických jevů

Smysluplné trávení volného času dětí a mládeže naplňuje jeden z hlavních předpokladů primární prevence sociálně patologických jevů ve společnosti. Dobrovolné zájmové, umělecké či sportovní aktivity vnášejí svým rozmanitým charakterem do života jejich účastníků nejen momentální naplnění volného času a rekreaci, ale především možnosti navazování neformálních sociálních

---

⁶ VIEHOFFOVÁ, H., REUYSOVÁ, E. *Jak trávit s dětmi volný čas*. Praha: Portál, 1996, s.7.

vazeb, rozvíjení individuálních kvalit osobnosti, příležitosti sebevzdělávání, utváření hodnotové orientace, hledání identity, potřebu sebevyjádření a seberealizace, naplnění potřeby estetických prožitků, zvládání a ventilace emocí, potřebu sounáležitosti, zvýšení účasti na veřejném životě atd. Volný čas, v jehož rámci jedinec svobodně volí svou činnost na základě vlastní nálady a zájmů, je proto významnou problematikou života dětí a mládeže.

Prevenici prostřednictvím volného času lze rozdělit jednak na výchovu k volnému času, a dále na vytvoření příležitostí k vhodnému trávení volného času. Působit lze dlouhodobými organizovanými aktivitami (zájmové útvary), jednorázovými a krátkodobými aktivitami, ale i vytvářením prostorů vhodných k prožívání volného času dětí a mládeže. Tyto formy prevence se týkají státu, místních orgánů správy, školy i rodiny.

Kromě příležitostí k organizované zájmové činnosti je třeba poskytnout místa, kde může probíhat i spontánní činnost žáků – sportovní utkání, hudební produkce, hraní si apod. Žáci k nim mají přístup a většinu činností si organizují sami a jsou za průběh akcí zodpovědní.⁷

Nuda a zahálka jsou samozřejmě ve způsobu života nežádoucí ba nebezpečné, od nich bývá jen krůček k různým sociálně patologickým jevům. Naopak jde o to právě prostřednictvím vhodných aktivit ve volném čase, kvalitativně posunout celý životní způsob člověka.

---

⁷ KRESTOVÁ, J. *Primární prevence sociálně patologických jevů v pedagogické praxi*. Ústí n. L.: PF UJEP Ústí n. L., 2001, s. 52.

1.2.1 Hlavní činitelé vývoje jedince

1.2.1.1 Rodina

„Dobrým počátkem“ pro dítě jsou jeho předpoklady z hlediska biologického, ale i sociálního. První nejdůležitější a nezastupitelnou roli má rodina, která zajišťuje vývoj jedince a utváří osobnost dítěte. Rodina je malou primární společenskou skupinou s převahou osobních vazeb, je základním a rozhodujícím socializačním činitelem. Z rodiny si dítě odnáší základní vzorce chování, základní formy mezilidských vztahů.⁸

Říká se, že těžiště výchovy dětí by mělo spočívat v rodině. S tím nelze než souhlasit. Rodiče samozřejmě s dětmi nejsou většinu dne, dokonce čas, který mají na děti, se neustále zkracuje. Pokud si ale najdou aspoň trochu času na své děti, dokáží na ně výchovně působit. Menší poměr času zde vynahrazuje to, že rodiče by měli být dítěti nejbližší, dítě žije, dítě u nich bydlí, prostě je na nich závislé.

Je nesporné, že hlavním zdrojem asociálního chování dětí a mládeže je znevýhodněné rodinné prostředí, které neposkytuje dostatek podnětů v oblasti mravní výchovy, vede dítě k nevhodnému chování, mnohdy až k trestné činnosti.

Není tedy divu, že se funkční rodina ukazuje být jedním z nejvýznamnějších faktorů odpovědných za komplexní vlastnosti dítěte.

➤ Rodina jako primární skupina

Rodina je malá, neformální sociální skupina, která vzniká manželstvím, pokrevním příbuzenstvím nebo adopcí a jedná se o citový svazek lidí, kteří žijí ve společné domácnosti. Rodina je

---

⁸ KOVAŘÍKOVÁ, M. *Primární prevence sociálně patologických jevů v pedagogické praxi*. Ústí n. L.: PF UJEP Ústí n. L., 2002, s. 47.

společensky schválenou formou stálého soužití, kde jednotliví členové rodiny mají vymezeny své role, např. rodiče a děti, otec a matka.

Je nejvýznamnější sociální skupinou. Zde dochází k stimulaci různých dispozic, vedoucích k rozvoji schopností a dovedností ve všech složkách osobnosti. Rodina uspokojuje všechny základní psychické potřeby, dominantní úlohu má ve vztahu k potřebě citové jistoty a bezpečí. Dále si dítě ve svém socializačním vývoji v interakci s jednotlivými členy rodiny osvojuje různé vzorce chování, postoje, normy a z toho vyplývající sociální role. Je základem určité sociální situace. Vytváří se zde také sexuální identita jedince, která bude mít značný význam také pro pozdější roli rodičovskou. Jestliže chování rodičů neodpovídá normě a neuspokojuje základní potřeby dítěte, ovlivňuje tímto způsobem i jeho budoucí rodičovské postoje.

Rodina plní tyto funkce:

- biologickou a reprodukční
- výchovnou
- ochrannou a poskytování bezpečí
- materiální a emocionální

Pokud rodina neplní své základní funkce, nazývá se dysfunkční.

Patologie rodiny: psychická deprivace vzniká jako negativní zkušenost z neuspokojování základních psychických potřeb, a to v dostatečné míře a po dostatečně dlouhou dobu.

z psychologického hlediska je důležité, zda je rodina :

- funkční -uspokojuje potřeby všech členů - plní svoje funkce
- dysfunkční -neplní více svých funkcí
- afunkční -neplní žádné role, fakticky neexistuje

➤ **Vliv rodiny na rozvoj jedince**

Rodina je jedním z nejdůležitějších faktorů ve vývoji dítěte. Je souhrnem vědomých i nevědomých podnětů působících již od narození na utváření osobnosti dítěte a má prioritní postavení pro rozvoj jedince.

Převážná část psychologických testů a výzkumů ukázala, že jádro záškoláctví, krádeží a vandalismu je třeba hledat v rodině. Přitom na dítě negativně doléhá jak přehnaná péče a příliš vysoké nároky, tak i nezáměr rodičů o dítě, o školu a školní prospěch.

Na způsob výchovy v rodině působí celá řada faktorů, např. sociální postavení rodičů, jejich věk, vzdělání a kulturnost rodičů, početnost rodiny, mravní kvality rodičů, ale i způsob jejich soužití a hlavně kvalita rodinné výchovy. Jednostranné zaměření rodičů na profesní a ekonomické aktivity způsobuje, že nemají na výchovu svých dětí čas, jsou přetíženi, nervózní, pod vlivem neustálého chvatu. Doma chybí potřebný klid a pohoda. Dětem není věnována dostatečná péče, zůstávají bez kontroly a zájmu rodičů o to, jak tráví volný čas. Rodiče nesledují, s kým se děti kamarádí, zda jsou či nejsou členy nějaké party.

Nesprávné typy rodinné výchovy:

- autoritativní – striktní příkazy, poslušnost, podrobení autoritě
vliv na dítě: pasivní, neprůbojný, přecitlivělý x vzdorovitý, agresivní, nepřátelské
- rozmazlující – shovívavá, nekritická ochrana dítěte
vliv na dítě: neposlušný, sobecký, náročný
- nadměrně starostlivá – příliš ochranný postoj
vliv na dítě: nesamostatný, příliš závislý na rodičích
- lhostejná – rodiče preferují jiné hodnoty, na výchovu nemají čas ani energii
vliv na dítě: deprivovaný, hledá citové zázemí jinde
- nedostatek lásky – dítě nechtěné, nesplňuje očekávání rodičů
vliv na dítě: pocit krivdy, nedůvěra k lidem, projevy agrese

1.2.1.2 Škola

Škola má ve výchovném procesu jedince své specifické místo. Jejím hlavním posláním je vzdělávání. Samozřejmě sem lze zařadit i vzdělávání v oblasti morální. Škola ale není schopna vyplňovat veškerý volný čas dětí. Sice při školách jsou kroužky, ale ty mají určité specifické možnosti. Škola by se měla snažit poskytnout dítěti možnost prožít úspěch, a to v činnostech, které by je bavily a jejichž prostřednictvím by získala na dítě patřičný vliv, příležitost k pozitivním aktivitám, které mu z nejrůznějších důvodů, např. sociálních, nemůže rodina poskytnout a po kterých dítě touží.

Škola by měla ve zvýšené míře podporovat zájmovou činnost a volnočasové aktivity dětí a mládeže. V optimálním případě by každé dítě mělo být přivedeno k některé organizované činnosti, která odpovídá jeho povaze a schopnostem. Tyto činnosti je třeba chápat jako účinný prostředek k zesílení výchovy, který je zdrojem podnětů pro komplexní rozvoj osobnosti dítěte, i jako prostředek primární prevence.⁹

Základní tendencí se proto stává rozšíření funkce školy i do oblasti naplňování volného času pro všechny věkové kategorie. Škola existuje téměř v každé obci, a je tedy zvláště pro děti i jejich rodiče nejpřirozenějším a nejdostupnějším místem.

Hlavní důvody vycházejí z nového pojetí školy, která posiluje svou výchovnou roli. Aby měla pro žáky osobní význam a byla pro ně smysluplná, musí poskytovat co největší množství příležitostí, podnětů a lákadel v nejrozmanitějších oborech činnosti a poznávání, aby o nich žáci vůbec věděli, mohli se o ně zajímat a pak si (doufejme správně) vybrat. Škola je chápána jako chráněné místo, které poskytuje možnost si mnoho věcí zkusit nanečisto a bez rizika.

---

⁹ KUBÁTOVÁ, D. *Primární prevence sociálně patologických jevů v pedagogické praxi*. Ústí n. L.: PF UJEP Ústí n. L., 2002, s. 30.

1.2.1.3 Vrstevnická skupina

Pojem vrstevnická skupina znamená, že její členové jsou v přibližně stejném věku, narodili se za podobných historických podmínek, jejich biologický, psychický, sociální a kulturní vývoj probíhá za přibližně stejných okolností.¹⁰

Nenahraditelný význam pro duševní růst dítěte či mladého člověka má pobyt ve skupině vrstevníků, komunikace s nimi, zapojení do společné činnosti a sdílení nějakých kolektivních hodnot. Skupina vytváří jedinečné podněty, které vedou v této fázi života k rozvíjení důležitých sociálních dovedností a zážitků, jež se člověku bohatě zhodnotí v dospělosti. Nedostatek této zkušenosti pak může mít vliv na negativní chování v dospělosti.

Skupina vrstevníků se považuje za důležitého a nezbytného činitele ve výchově, která však může mít příznivé i nepříznivé formativní účinky. Velice mnoho záleží na tom, čím se parta zabývá. Pokud bude sportovat a podněcovat jednotlivce v partě k tréninku, a tak k lepším sportovním výsledkům, které jim dávají v partě vyniknout, pak je vše v pořádku.

Vrstevníci jsou skupinou kamarádů, kteří mohou vyznávat odlišné hodnoty a mohou jednat podle odlišných norem, než jaké si dítě osvojilo v rodině. Dítě pak stojí na křižovatce, které z těchto hodnot a norem si zvolit. Jestli si zachovat to, co mu vštípili rodiče, a vystavit se sankcím vrstevnické skupiny, nebo naopak si osvojit hodnoty kamarádů a dostat se tak do konfliktu s rodiči.¹¹

Společenským a pedagogickým problémem se stávají skupiny, které jsou asociální, sociálně deviantní. Party se baví tím, že si dokazují odvalu a statečnost nebo výjimečnost tak, že často někoho šikanují,

---

¹⁰ KNOTOVÁ, D. *Prostředí a výchova – elektronické studijní texty*. Brno: Ústav pedagogických věd, 2002, s. 14.

<http://www.phil.muni.cz/ped/newped/cz/storage/elskript/prostredi.pdf>

¹¹ EMMERT, F. a kol. *Odmaturuj ze společenských věd*. Brno: Didaktik, 2004, s. 116.

páchají trestnou činnost, soutěží v tom, kdo v obchodě ukradne víc věcí, a nebo si dokazují svoji statečnost tím, že začnou brát drogy.

Z pedagogického hlediska je zájem o vrstevnické skupiny nezbytný.

1.2.1.4 Hromadné sdělovací prostředky

Masmédia přenášejí informace a vědění velkému počtu lidí. Ovlivňují tak názory a postoje a formují hodnoty a způsoby chování.¹²

Veřejnoprávní i komerční média nabízejí řadu produktů zaměřených přímo na různé skupiny dětí a mládeže (dětské časopisy a knihy, televizní a rozhlasové pořady, hudební nahrávky, počítačové hry atd.).¹³

Používání internetu ve volném čase má stále ještě v naší republice řadu bariér. Patří k nim také finanční náročnost. Čas, který děti smějí strávit na internetu, je často součástí dohody s rodiči a je omezen.

1.3 Zájmové vzdělávání

Zájmové vzdělávání je souhrn výchovně vzdělávacích, poznávacích, rekreačních a dalších systematických, ale i jednorázových činností a aktivit směřujících k účelnému a efektivnímu naplnění volného času a umožňujících získat vědomosti a dovednosti mimo organizovanou školní výuku.

---

¹² EMMERT, F. a kol. *Odmaturuj ze společenských věd*. Brno: Didaktik, 2004, s. 117.

¹³ PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B. a kol. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2001, s. 36.

Plní funkci výchovnou, vzdělávací, kulturní, zdravotní (regenerační a relaxační), sociální a preventivní. Vede účastníky k seberealizaci a sebepoznávání, objevování vlastních schopností a jejich rozvíjení. Tím se podílí na kultivaci osobnosti, na rozvoji talentů a vede k vytváření a utužování sociálních vztahů a vazeb.¹⁴

Současnou síť zájmového vzdělávání tvoří specializovaná zařízení - střediska pro volný čas dětí a mládeže, domy dětí a mládeže a stanice zájmových činností, dětské neziskové organizace. Patří sem i činnost školních družin, školních klubů, zájmových kroužků ve školách, domovech mládeže a střediscích výchovné péče pro děti a mládež a dalších výchovných zařízeních.

Priorita uspokojování individuálních vzdělávacích potřeb a podpora rozvoje potenciálu každého jedince znamená nebývalé zvýšení požadavků na růst kapacit také v zájmovém vzdělávání. Síť zařízení pro volný čas již nestačí a přestává být pro většinu dětí přímo dostupná, ať už z důvodů dopravních, či sociálních.

➤ **Školní družiny a školní kluby**

Školní družina je výchovné zařízení určené pro žáky 1. – 5. tříd, uskutečňují se zde činnosti odpočinkové, rekreační, zájmové, sebeobslužné, společensky prospěšné a příprava na vyučování. Pravidelná docházka do školní družiny je často nutnou potřebou zajistit dozor nad dítětem, jehož rodiče pracují.

Školní kluby jsou určeny žákům 6. – 9. tříd. Pracují na principu dobrovolné docházky žáků. Žáci by se měli podílet a spolupracovat na přípravě činnosti. Náplň školních klubů by měla být pestrá, aby si každý mohl vybrat podle svého zájmu a přání.

---

¹⁴ PAJKRT, P., VONDRÁKOVÁ, E. *Bílá kniha*. Praha: MŠMT, 2001, s. 38.
<http://www.skolam.cz/INKomensky/BKniha/BKniha19.htm>

Školní družiny a školní kluby jsou zřizovány podle zákona č. 76/1978 Sb. O školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů, a řídí se vyhláškou MŠMT ČR č. 87/1992 Sb.¹⁵

Podle novely školského zákona č. 190/1993 Sb. Může školní družina zřizovat zájmové útvary. Tato činnost je poskytována za úplatu.¹⁶

➤ **Střediska pro volný čas dětí a mládeže**

Od samého začátku svého působení byla koncipována jako zařízení pro zájmovou činnost.

Středisky pro volný čas dětí a mládeže se rozumí domy dětí a mládeže a stanice zájmových činností. Domy dětí a mládeže jsou zřizovány jako jedna z možných forem středisek pro volný čas dětí a mládeže. Jejich posláním je naplňovat rekreační a výchovně - vzdělávací funkci širokou zájmovou působností. Jinou formou jsou stanice zájmových činností, které jsou specializované jen na konkrétní zájmové oblasti.¹⁷

Náplň činnosti v tomto zařízení se dělí na:

- pravidelnou (zájmové útvary, kluby, soubory, kurzy)
- příležitostnou (místní soutěže, výlety, exkurze, zájezdy, přednášky)
- nabídku spontánních aktivit (nabídka je využívána jednotlivci nebo skupinami dle momentálního zájmu)
- prázdninovou táborovou činnost (společný organizovaný pobyt dvaceti a více dětí, délka pobytu tábora je delší než pět dnů)

➤ **Jazykové školy a základní umělecké školy**

Významnou roli v zájmovém vzdělávání hrají také jazykové školy a základní umělecké školy. Plní i širší funkci sociálně - preventivní. Základní umělecké školy poskytují všem zájemcům, kteří projeví potřebné předpoklady, základy uměleckého vzdělání v oboru

---

¹⁵ PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B. a kol. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2001, s. 122.

¹⁶ PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B. a kol. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2001, s. 123.

¹⁷ PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B. a kol. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2001, s. 127.

hudebním, tanečním, výtvarném a literárně - dramatickém. Nejnadanější z nich jsou připravováni k dalšímu odbornému studiu na konzervatořích, ve středních, vyšších odborných a vysokých školách s uměleckým a pedagogickým zaměřením. Umělecká výchova se tak stává důležitým prvkem v rozvoji a kultivaci osobnosti široké základny žáků, studentů a dospělých. Proto má tato škola zásadní výchovný význam pro jakékoliv studium a pro kvalitu budoucího života. Vyžadují mnohem více času, péle a odhodlání. A právě to je často úskalí. Děti totiž málokdy ví, co vlastně chtějí a často je chuť opouští. Někteří rodiče je pak do činnosti nutí různými hrozbami, a to není jistě v pořádku.

➤ **Další organizace**

Je důležité, aby děti prožily plnohodnotné dětství v nějakém oddílu, či třeba vlastním klubu jako parta, která se umí sama smysluplně zabavit pod vlivem mnoha pozitivních vzorů. Třeba skauti drží tradici a většinou směřují do oddílů i své děti, protože chápou hlubší smysl takové činnosti, výjimkou ale nejsou ani další sdružení dětí a mládeže, která mají také obdobný pozitivní výchovný cíl a své členy rozvíjí komplexně.

Dále to jsou různé sportovní kluby a organizace, které jsou ale jednostranně zaměřeny (krasobruslení, hokej, tanec, fotbal aj.).

1.4 Základní charakteristika vývojových období

1.4.1 Mladší školní věk

Období mladšího školního věku lze celkově charakterizovat jako relativně klidné a bez dramatických vývojových změn. Tato vývojová fáze začíná zahájením školní docházky a končí s nástupem

pubescence (přibližně v 11 - 12 letech věku dítěte). Podle E. Eriksona jde o vývojovou fázi pýle a snaživosti.¹⁸

- **Kognitivní schopnosti** - dítě je schopno klasifikovat, proto není záhadou, proč jsou v tomto období oblíbené tzv. sběratelské hry. Děti se zaměřují na sbírání karet, známek, panenek, autíček. A rády sbírky zakládají. Dítě již umí řadit položky podle různých kritérií. Pomalu začíná chápat pojem čas. Ví, že je nevratný. Pojmům prostoru už rozumí dobře. Nedělají jim problémy pojmy vzdálenost, směr, délka. V tomto období by již měla být stoprocentně dokončena pravolevá orientace. Dítě rozlišuje mezi realitou a fantazií.
- **Sebepojetí** - dítě se začíná oddělovat od ostatních, v počátku jde spíš o sebepoznání, zdůrazňuje své schopnosti, negativní i pozitivní stránky osobnosti. Úspěšnost, s jakou se dítěti podaří zvládnout začátek školní docházky, závisí také na jeho předchozí představě o významu školy a dobrých studijních výsledcích. Tuto představu si dítě buduje téměř výhradně na základě informací, které o škole dostalo a dostává od rodičů.
- **Socializace** - dítě postupně opouští svůj egocentrismus a začíná respektovat, že není středobodem všeho dění, ale „jen“ jedním z mnoha lidí. Uvědomí si, že ostatní mívají na tutéž věc jiný pohled, a kolem devátého roku je schopné empatie. Pro dítě je optimální vyrůstat v kompletní a funkční rodině. Osoby mající autoritu (rodiče, učitelé,...) uznává dítě na počátku mladšího školního věku nekriticky. Své chování hodnotí jako dobré nebo špatné podle odezvy autorit. S postupným, stále větším osamostatňováním, se však vliv autorit na myšlení dítěte zeslabuje a přibližně v deseti letech je už dítě ve svých názorech kritičtější.

---

¹⁸ ŠVINGALOVÁ, D. *Kapitoly z psychologie – III. díl: Vývojová psychologie*. Liberec: TU v Liberci, 2002, s. 37.

- **Vazba na vrstevníky** - zhruba od 10 let má silnou potřebu začlenit se do skupiny vrstevníků. Upřednostňováni jsou takoví vrstevníci, kteří se dítěti podobají, nebo se alespoň výrazně neliší. Skupiny bývají často diferencované podle pohlaví, přičemž chlapci bývají poněkud fundamentalističtější, ale na druhé straně i soudržnější, než dívky. Děti se ve skupinách učí solidaritě a sounáležitosti; jejich náklonnost k ostatním však bývá často pouze přechodná.
- **Vztahy s rodiči** - rodiče tráví s dětmi mnohem méně času než před tím. Rodiče by měli dětem dávat možnost samo se rozhodnout. Příslušnost k rodině je součástí identity.
  1. Rodiče dávají smysl potřebě učení, protože slouží jako model role, se kterou se dítě ztotožnilo.
  2. Rodina je zdrojem pocitu bezpečí a jistoty.
  3. Rodiče svojí aktivitou podporují potřebu seberealizace výběrem aktivit, které považují za důležité.
  4. Rodina je modelem pro budoucnost.

1.4.2 Starší školní věk - období pubescence

Fáze dospívání probíhá přibližně mezi 12. a 15. rokem života člověka (tohle vymezení je pouze orientační; nástup a konec pubescence jsou velmi individuální). Je to doba celé řady dramatických změn, kladoucích značné nároky jak na pubescenta samotného, tak na jeho okolí. Platí ovšem, že projevy dospívání v chování se individuálně liší v kvalitě i intenzitě, takže zatímco s některými „to mlátí“, jiní tuto dobu prožijí naprosto klidně. Pubescent si aktivně utváří vlastní identitu - hledá sám sebe a své místo na slunci. Status „dítě“ se začíná pomalu měnit na status „dospělý“.

Jde o dynamické období, náročné, přechodné období mezi dětstvím a dospělostí.¹⁹

Podle E. Eriksona je dospívání charakteristické hledáním a vytvářením vlastní identity, ztrátou předcházejících jistot a bojem s ohrožujícími pocity nejistoty a pochybnostmi o své vlastní identitě a sociální roli.²⁰

- **Vazba na vrstevníky** se zvětšuje na úkor vztahu k rodičům. Uspokojení sexuálních potřeb není v rodině, ale mimo ni. Potvrzením vlastních kompetencí se snižuje závislost na rodině. Tělesná proměna je výrazným zdrojem sebehodnocení. Zaměření na vlastní tělo a větší důraz na volbu oblečení je produktem sociálního hodnocení mezi vrstevníky. Pro pubescenta je velmi důležitá skupina vrstevníků, která poskytuje oporu jeho ještě nehotové identitě - přebírá tzv. skupinovou identitu. Vrstevníci spolu sdílejí zájmy i starosti. Ve skupině se klade důraz na konformitu jejích členů - potřeba konformity se projevuje ve stylu řeči, oblékání nebo třeba v preferované značce mobilních telefonů. Za to, že se člen skupiny vzdá své individuality, mu skupina poskytuje jistotu a přijetí.
- **Proměna prožívání** - je patrná kolísavostí emočního ladění i na méně intenzivní podněty, často hraničící se ztrátou sebeovládání. Na druhou stranu pubescent své pocity považuje za intimní, dochází k absenci infantilní bezprostřednosti. Výkyvy v sebehodnocení přecházejí v osobní nejistotu. Významný obranný mechanismus nabízí únik do fantazie, umožňuje odpoutání od reality a nabízí experimentování s různými rolemi.

---

¹⁹ ŠVINGALOVÁ, D. *Kapitoly z psychologie – III. díl: Vývojová psychologie*. Liberec: TU v Liberci, 2002, s. 39.

²⁰ ŠVINGALOVÁ, D. *Kapitoly z psychologie – III. díl: Vývojová psychologie*. Liberec: TU v Liberci, 2002, s. 39.

Není cílem poznat svět jaký je, naopak dokáží uvažovat nad tím, jaký by být mohl. V okouzlení nad svou schopností imaginace řešení problémů dochází ke značné kritičnosti. Pubescent je nově schopen anticipovat budoucnost, to souvisí s potřebou seberealizace a s novým pohledem na hodnocení aktuálních výkonů.

- **Hormonální změny** ovlivňují psychiku pubescenta, a to hlavně ve směru zvýšené emoční lability a zvýšené úzkostnosti, pocit ztráty jistoty, tlak okolí a další faktory. Všechno dohromady představuje pro dospívajícího velkou zátěž, z níž plyne typická rozkolísanost prožívání a projevů pubescenta. Ten bývá ve vztahu k dospělým uzavřenější, ve svém chování impulzivní, nepředvídatelný a silně vztahovačný.
- **V sebehodnocení** se pubescent více spoléhá sám na sebe, zatímco dříve si o sobě vytvářel představu na základě názorů druhých lidí. Teď se tedy začíná mnohem více ptát sama sebe, kým vlastně je, a bývá k sobě velmi kritický. Protože již umí přemýšlet abstraktně, představuje si rovněž, kým by se chtěl stát, přičemž často utíká k nereálným fantaziím. Pubescent se dennímu snění oddává velmi často a jeho nejtypičtějšími tématy bývají vlastní všemocnost a erotika. Nesnáší kompromisy a usiluje o jednoduché, přímočaré řešení, je vášnivým diskutérem a své názory (jako jediné správné) dokáže prosazovat velmi vehementně a velmi dlouho.
- **Komunikace** mezi rodiči a jejich dospívajícím potomkem bývá problematická a obě strany často vnímají totéž - totiž že s tím druhým se nedá mluvit. Pubescenti nejsou dobrými komunikačními partnery, mj. pro svoji vztahovačnost, časté výbuchy a nepředvídatelné reakce; dospělí naopak projevují málo pochopení těmito přechodným jevům a často nadbytečně zkoušejí uplatňovat svoji autoritu.
- **Socializace** je ovlivněna jeho novými kompetencemi, které se projeví i ve způsobu zpracování různých sociálních vlivů.

V průběhu dospívání se mění názor na jiné lidi. Proměnou procházejí i sociální role. Dospívající odmítá podřízenou roli. Mění se vztah ke škole, dobrý výsledek přestává být cílem, ale stává se prostředkem. Dochází ke stabilizaci individuální normy, která určuje i míru snahy pubescenta. Mění se vztah k učiteli, jako autorita je brán pouze pokud něčím imponuje. Odpoutání se od rodiny je důležitým vývojovým mezníkem - dochází k modifikaci (nikoli ke zrušení) vztahu k rodičům. Dospívá ke zjištění, že rodiče nejsou neomylní. Už nechce být jako oni, snaží se od nich nějak odlišit. Odmítá nekritické přijetí rodičovské autority.

1.5 Poruchy chování

Poruchy chování jsou charakterizovány opakujícími a trvalými projevy disociálního, agresivního a vzdorovitého chování, které trvá alespoň šest měsíců nebo déle. Důležitými faktory jsou agrese a narušená socializace (dle MKN – 10).²¹

Symptomy:

- agrese k lidem a zvířatům
- destrukce majetku a vlastnictví
- nepoctivost, krádeže
- vážné násilné porušování pravidel před třináctým rokem

Etiologický činitel:

- geneticky podmíněná dispozice
- nepříznivé výchovné vlivy

---

²¹ PEŠATOVÁ, I. *Vybrané kapitoly z etopedie – 1.díl. Klasifikace a diagnostika poruch chování*. Liberec: TU v Liberci, 2003, s. 28.

1.5.1 Vybrané klasifikace poruch chování

Nejčastěji se setkáváme s poruchami:

- disociálními (dětský vzdor, neposlušnost, nekázeň, špatné návyky, vzdorovitost, lež, drobné přestupky proti společenským normám), asociálními (útěky, toulavost, záškoláctví, negativismus, sebepoškozování), antisociálními (zabití, vražda, krádež, loupež, výtržnictví, sexuální trestné činy, ublížení na zdraví)
- symptomatickými, vývojovými, výchovně podmíněnými
- agresivními, neagresivními
- s lepší prognózou, se špatnou prognózou

2 Praktická část

Práce má empirický, převážně deskriptivní charakter.

2.1 Cíl práce

Cílem průzkumu bylo zjistit pomocí nestandardizovaného dotazníku využívání volného času dětí 4. a 8. ročníků základních škol ve městech s počtem obyvatel do 100 tisíc a do 10 tisíc.

Dále ze spisové dokumentace zjistit nabídku volnočasových aktivit v některých zařízeních těchto měst.

2.2 Popis výběrového vzorku, průběh průzkumu

K průzkumu byly vybrány dvě rozlišně situované základní školy. Nestandardizovaný dotazník byl předložen 200 respondentům obou pohlaví ze 4. a 8. ročníků základní školy. Všechny dotazníky byly kompletně vyplněny a vráceny.

První základní škola se nachází ve 100 tisícovém městě na severu Čech. Je to škola sídlištní, která má přibližně 550 žáků. Druhá škola je v pohraničním městě královehradeckého kraje, které má 10 tisíc obyvatel. Jedná se o školu spádovou, kam většina dětí dojíždí z okolních vesnic. Tato škola má také přibližně 550 žáků.

Zastoupení pohlaví v jednotlivých ročnících a městech

Město + ročník	Chlapci	Děvčata	Celkem
Do 100 tisíc obyvatel – 4. ročník	23	27	50
Do 100 tisíc obyvatel – 8. ročník	24	26	50
Do 10 tisíc obyvatel – 4. ročník	28	22	50
Do 10 tisíc obyvatel – 8. ročník	26	24	50
Celkem respondentů průzkumu	101	99	200

Z přehledu vyplývá, že všechny skupiny jsou zastoupeny a celkový počet respondentů průzkumu je 200.

Průzkum se uskutečnil na školách v období od října do prosince školního roku 2005 / 2006.

Tento dotazník byl u žáků 4. ročníků vyplňován při hodině přírodovědy, u žáků 8. ročníků při hodině rodinné výchovy. Časový prostor na vyplnění dotazníku nebyl časově limitován. Vyplňování dotazníků se konalo za přímé účasti tazatele osobní návštěvou u všech skupin.

Na počátku průzkumu byl respondentům objasněn ve stručnosti účel a cíl tohoto průzkumu. Zdůrazněno, že vyplněný dotazník nebude použit k jiným účelům než k tomuto průzkumu. Žáci byli seznámeni s anonymitou dotazníku a s jeho dobrovolným vyplněním. Bylo požádáno o pravdivé a nezkreslené odpovědi.

Respondenti průzkumu pracovali ochotně a během šetření se nevyskytovaly problémy.

V oslovených školách mi byla projevována vstřícnost k mému průzkumu.

2.3 Použité metody

2.3.1 Dotazník

Základní částí průzkumu je dotazníkové šetření. Jeho účelem bylo vytvořit a zobrazit určitou sondu při sledování využití volného času žáků 4. a 8. ročníků základní školy a jejich zapojení do pozitivně rozvíjejících se aktivit dětí a u žáků 8. ročníků zjistit souvislost s jejich závadovým chováním.

Dotazníky patří k široce používaným metodám diagnostikování osobnosti. Je to metoda sloužící k hromadnému zjištění jevů (např. osobnostních vlastností, postojů, názorů, zájmů apod.).

Dotazníky jsou založeny na introspektivní výpovědi dotazované osoby.

Podle toho, co konkrétně zjišťují se dělí na:

1. osobnostní
2. postojové
3. zájmové
4. klinické a další

Výhoda: spočívá v tom, že je to metoda časově nenáročná a lze získat mnoho údajů v poměrně krátkém časovém úseku od více osob současně.

Nevýhoda: nedostatek osobního kontaktu, dotazovaný nemusí porozumět dané otázce → odpověď je pak zkreslená. Záleží na ochotě a pravdivosti výpovědi dotazovaného.

Z hlediska formy výpovědi může mít dotazník typy otázek:

1. uzavřené
2. otevřené
3. kombinované

Konstrukce dotazníku:

Dotazník má obsahovat co nejméně otázek, ovšem optimálně pokrývajících sledovanou problematiku. Formulace otázek musí být jasná. Každá otázka musí obsahovat jednu situaci a jednu jednoduchou reakci na ni.

Při sestavování otázek dotazníku je důležité vymezení jednotlivých aspektů zkoumaného jevu, předpokladu nebo-li hypotézy. Hypotéza

vyjadřuje předpoklad o chování zkoumaného objektu za určitých okolností.

Metodou průzkumu byl nestandardizovaný dotazník vlastní konstrukce (viz. Příloha č. 1). Byly použity otázky uzavřené. Dotazník obsahuje 14 otázek, kde byla vždy jedna nejvíce vyhovující odpověď, pouze u otázky č. 14 bylo možno více odpovědí. Respondent vyhovující otázku označil křížkem.

Dotazník byl zaměřen na dvě hlediska:

1. První hledisko se týká volného času dětí 4. a 8. ročníků základních škol a jejich aktivní využití. Bylo sledováno, jak děti tráví volný čas. U aktivně využívaného času byla zjišťována frekvence návštěv zájmových kroužků. Zaměřili jsme se, zda i otcové dětí mají nějaké záliby a koníčky, kolik času děti tráví se svými otci.
2. Druhé hledisko se zabývá nežádoucími aspekty rozvoje osobnosti. Zde se náš zájem zaměřil zda a v jakém rozsahu dotazovaní kouří, pijí alkohol, užívají psychotropní látky apod. nebo zda se s tím vůbec setkali. Zde jsme se zaměřili na žáky 8. ročníků.

Otázky obou hledisek se nepravidelně střídají.

2.3.2 Studium spisové dokumentace

Jde o metodu, která je nedílnou součástí jiných metod. Zde byla snaha orientačně zmapovat možnosti aktivního využití volného času ve městech s počtem do 10 tisíc a do 100 tisíc obyvatel, kde jsou umístěny školy, ve kterých byl prováděn dotazníkový průzkum. Naše sonda se uskutečnila v těchto zařízeních:

- v základní škole – školní družina, školní klub
- v základní umělecké škole
- v nízkoprahovém zařízení
- v domě dětí a mládeže

Zmapování bylo provedeno ze studia výročních zpráv a z dostupných propagačních materiálů těchto zařízení. I zde se ve všech zařízeních uskutečnila osobní návštěva tazatele. Bylo provedeno srovnání nabídky volnočasových aktivit pro děti a mládež ve městě s počtem do 10 tisíc a do 100 tisíc obyvatel.

2.4 Metody sloužící ke zpracování údajů

Při vyhodnocování odpovědí byly výsledky kategorizovány dle měst a ročníků základní školy. Zpracování získaných údajů a ověřování předpokladů bylo prováděno postupně. Všechny získané odpovědi byly dány pro přehled do tabulek a grafů. Ve všech tabulkách jsou sloupce s respondenty 4. a 8. ročníků z města do 10 tisíc obyvatel, respondenti 4. a 8. ročníků města do 100 tisíc obyvatel a ještě celkový počet jednotlivých odpovědí všech respondentů. U zpracování otázky č. 1, 3, 4, 5 byly v tabulkách č. 1, 3, 4, 5 umístěny ještě sloupce s celkovým počtem odpovědí u žáků 4. ročníků, 8. ročníků. Z těchto tabulek (č. 1, 3, 4, 5) bylo vycházeno při vyhodnocování výsledků zastoupení žádoucího a nežádoucího využití volného času. V prvním okruhu byla vyhodnocena každá otázka zvlášť a uveden přehled v následujících tabulkách a grafech. Druhý okruh porovnává výsledky otázek aktivního trávení volného času u žáků 8. ročníků základních škol s jeho nežádoucím využíváním. Jednotlivé položky jsou vyhodnoceny a znázorněny na obrázku, tabulkách a grafech.

2.5 Stanovení předpokladů

Základní předpoklad: U žáků 8. ročníků základních škol, kteří jsou zapojeni do volnočasových aktivit pozitivně rozvíjející jejich osobnost, se závadové chování objevuje maximálně do 30% (ověřováno pomocí dotazníku – položkou č. 3, 4, 5).

Předpoklad 1: Žáci 4. a 8. ročníků základní školy tráví svůj volný čas převážně organizovaným způsobem (ověřováno pomocí dotazníku – položkou č. 14).

Předpoklad 2: Žáci 4. a 8. ročníků základních škol, kteří tráví svůj volný čas aktivně rozvíjejícím se způsobem se nejvíce věnují sportovní činnosti (ověřováno pomocí dotazníku – položkou č. 14).

2.6 Získaná data a jejich interpretace

Je pravděpodobné, že někteří respondenti neuvedli v dotazníku plnou pravdu. Zejména žáci 4. ročníků odpovídají spontánně.

Celkový počet respondentů 200 = 100%

Použité zkratky:

- M 4 = město do 10 tisíc obyvatel – 4. ročník základní školy
- M 8 = město do 10 tisíc obyvatel – 8. ročník základní školy
- V 4 = město do 100 tisíc obyvatel – 4. ročník základní školy
- V 8 = město do 100 tisíc obyvatel – 8. ročník základní školy
- ZK = zájmové kroužky

Vyhodnocení výsledků každé otázky

Je pravděpodobné, že někteří respondenti neuvedli v dotazníku plnou pravdu.

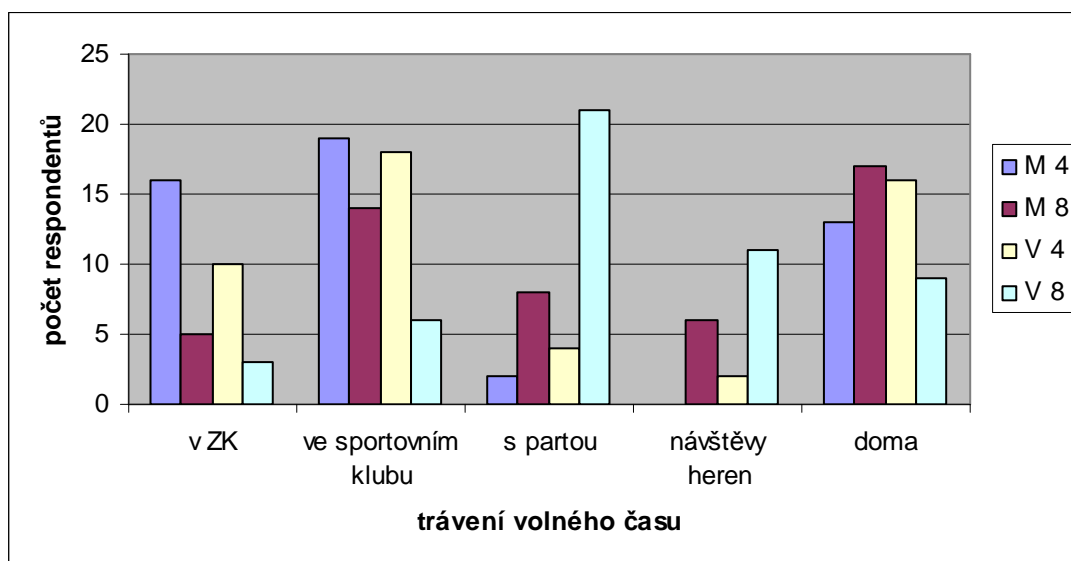
1. Volný čas trávím nejčastěji:

Celkový počet odpovědí 200

Tabulka č. 1

	M 4	M 8	V 4	V 8	4. roč.	8. roč.	CELKEM
v ZK	16	5	10	3	26	8	34
ve sportovním klubu	19	14	18	6	37	20	57
s partou	2	8	4	21	6	29	35
návštěvy heren, restaurací apod.	0	6	2	11	2	17	19
doma	13	17	16	9	29	26	55

Graf č. 1

Jak je z tabulky i grafu patrné, volný čas ve sportovním klubu tráví z celkového počtu respondentů 57 dotazovaných, to je největší počet. Doma 55 dotazovaných, s partou 35 dotazovaných, v zájmovém kroužku 34 dotazovaných. Návštěvami heren, restaurací apod. tráví volný čas 19 dotazovaných, z toho dokonce 2 žáci 4. ročníku základní školy, tak velký počet jsme nepředpokládali.

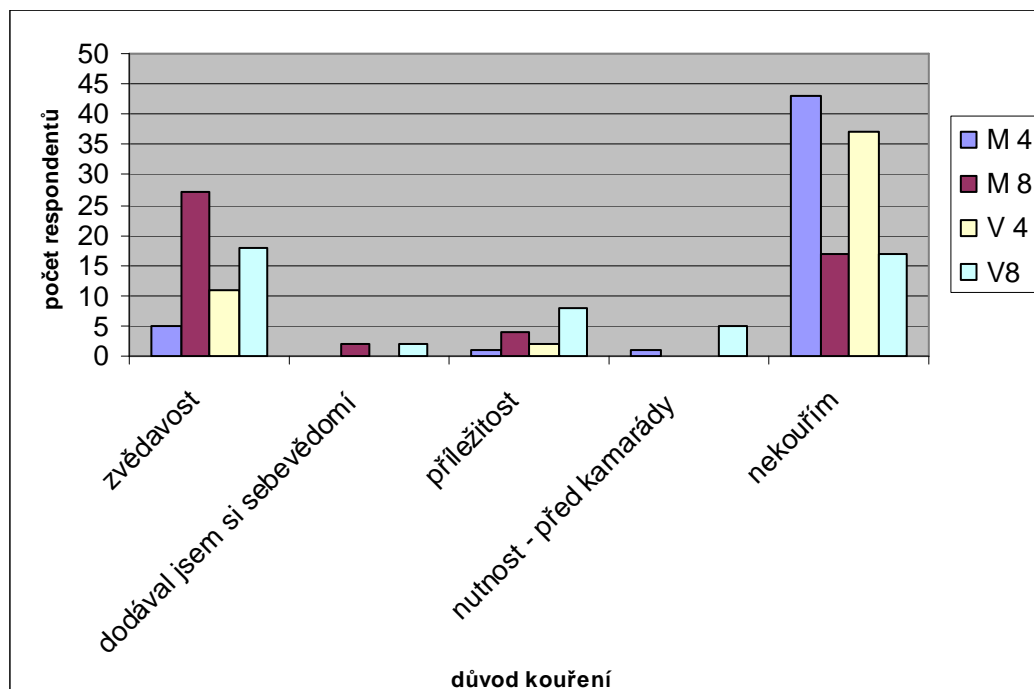
2. Co tě vedlo ke kouření?

Celkový počet odpovědí 200

Tabulka č. 2

	M 4	M 8	V 4	V8	CELKEM
zvědavost	5	27	11	18	61
dodával jsem si sebevědomí	0	2	0	2	4
příležitost	1	4	2	8	15
nutnost – před kamarády	1	0	0	5	6
nekouřím	43	17	37	17	114

Graf č. 2

Největší počet 114 žáků, vůbec nekouří. Zvědavost zkusit svoji první cigaretu přivedlo ke kouření 61 dotazovaných, 15 dotazovaných se chopilo příležitosti, 6 dotazovaných začalo kouřit, aby se nestyděli před svými kamarády a 4 dotazovaní si dodávali sebevědomí. Překvapivé je, že žáci 4. ročníku z města do 100 tisíc, kouří daleko více než jejich vrstevníci z města do 10 tisíc obyvatel.

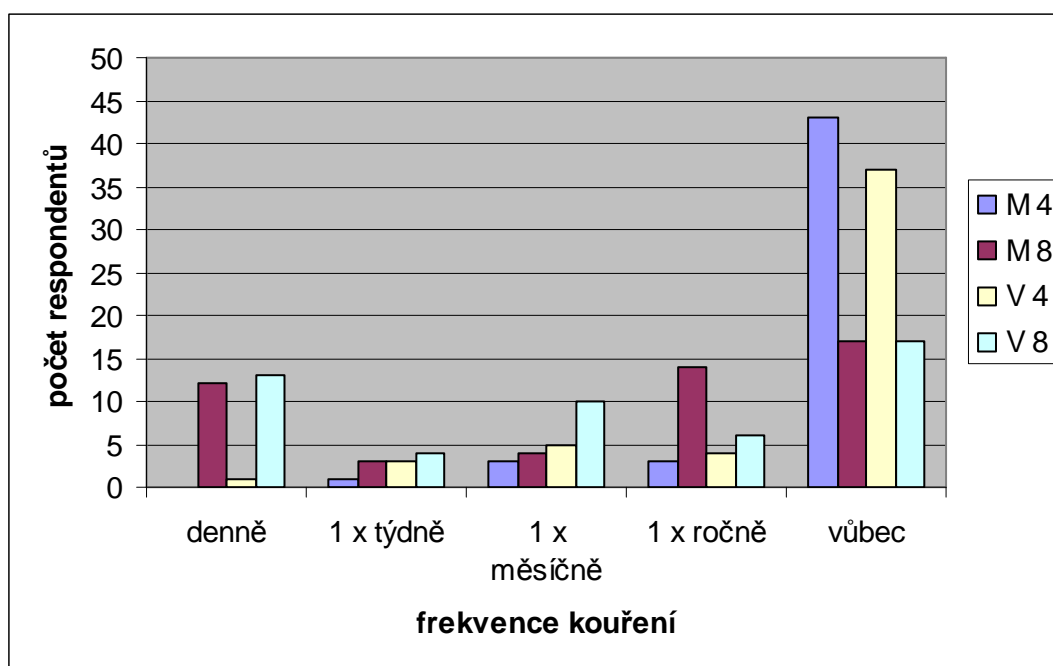
3. Jak často kouříš?

Celkový počet odpovědí 200

Tabulka č. 3

	M 4	M 8	V 4	V 8	4. roč.	8. roč.	CELKEM
denně	0	12	1	13	1	25	26
1 x týdně	1	3	3	4	4	7	11
1 x měsíčně	3	5	4	10	7	15	22
1 x ročně	3	14	4	6	7	20	27
vůbec	43	17	38	17	81	33	114

Graf č. 3

Na otázku, jak často dnešní mládež kouří, odpovědělo 114 dotazovaných, že nekouří vůbec. Jednou ročně kouří 27 dotazovaných, každý den 26 dotazovaných, převážně žáků 8. ročníků, ale tak velký počet jsme nepředpokládali. 22 dotazovaných kouří 1 x měsíčně a 11 dotazovaných 1 x týdně.

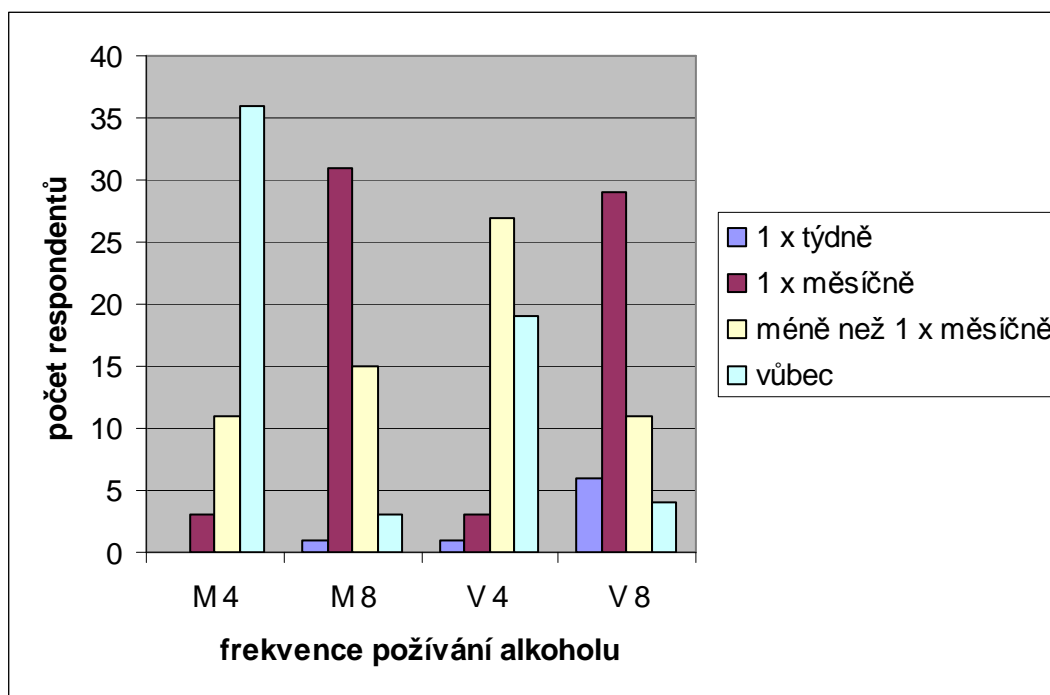
4. Alkohol piji:

Celkový počet respondentů 200

Tabulka č. 4

	M 4	M 8	V 4	V 8	4. roč.	8. roč.	CELKEM
1 x týdně	0	1	1	6	1	7	8
1 x měsíčně	3	31	3	29	6	60	66
méně než 1 x měsíčně	11	15	27	11	38	26	64
vůbec	36	3	19	4	55	7	62

Graf č. 4

Alkohol vůbec nepije 62 dotazovaných, to ale není nejvyšší počet, jak bychom předpokládali, což není potěšující. 66 dotazovaných požíje alkohol 1 x měsíčně, 64 dotazovaných méně než jedenkrát měsíčně a překvapivě vysoké číslo 8 dotazovaných požíje alkohol 1 x týdně. V ČR je hranice požívání alkoholu od 18 let. Jak je tedy možné, že tato čísla jsou tak vysoká? S největší pravděpodobností konzumují děti alkohol při různých příležitostech i v přítomnosti svých rodičů.

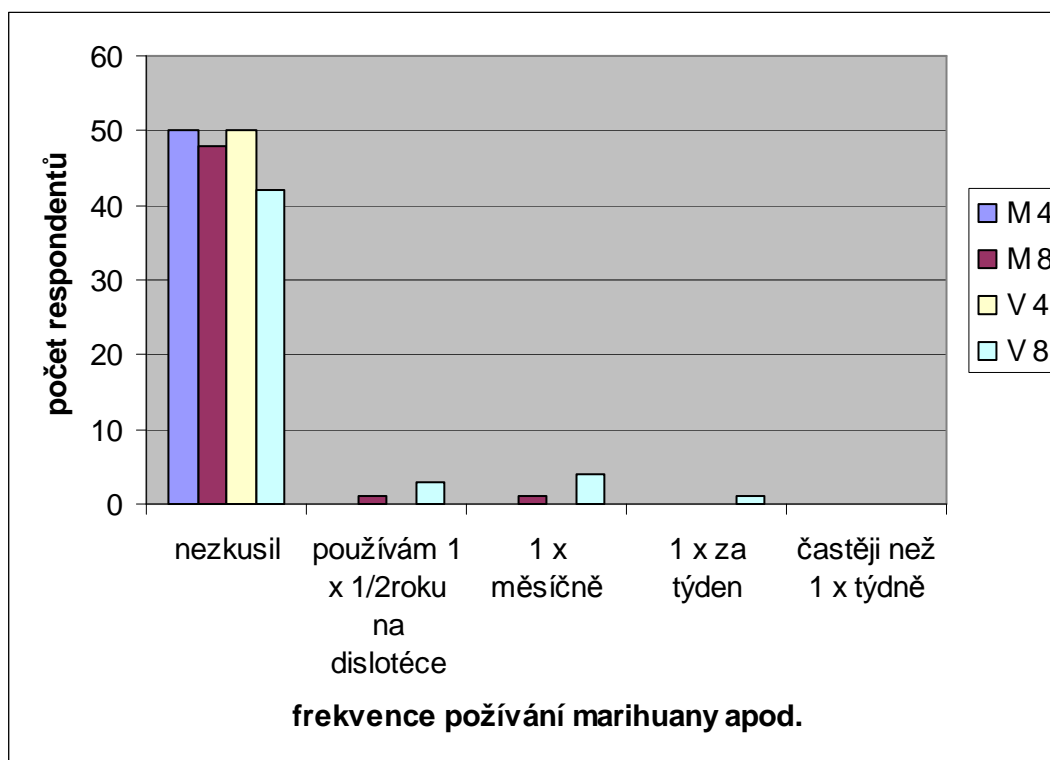
5. Marihuanu nebo trip (psaníčko LSD) jsem:

Celkový počet respondentů 200

Tabulka č. 5

	M 4	M 8	V 4	V 8	4. roč.	8. roč.	CELKEM
nezkusil	50	48	50	42	100	90	190
používám 1 x 1/2roku na diskotéce	0	1	0	3	0	4	4
1 x měsíčně	0	1	0	4	0	5	5
1 x za týden	0	0	0	1	0	1	1
častěji než 1 x týdně	0	0	0	0	0	0	0

Graf č. 5

Jak tabulka i graf ukazují, 190 respondentů psychotropní látky ještě nikdy nezkusilo, to jsme očekávali, 5 dotazovaných z 8. ročníků základní školy užijí marihuanu nebo trip 1 x měsíčně, 4 dotazovaní 1x za ½ roku na diskotéce a pouze 1 respondent užívá častěji než 1 x týdně.

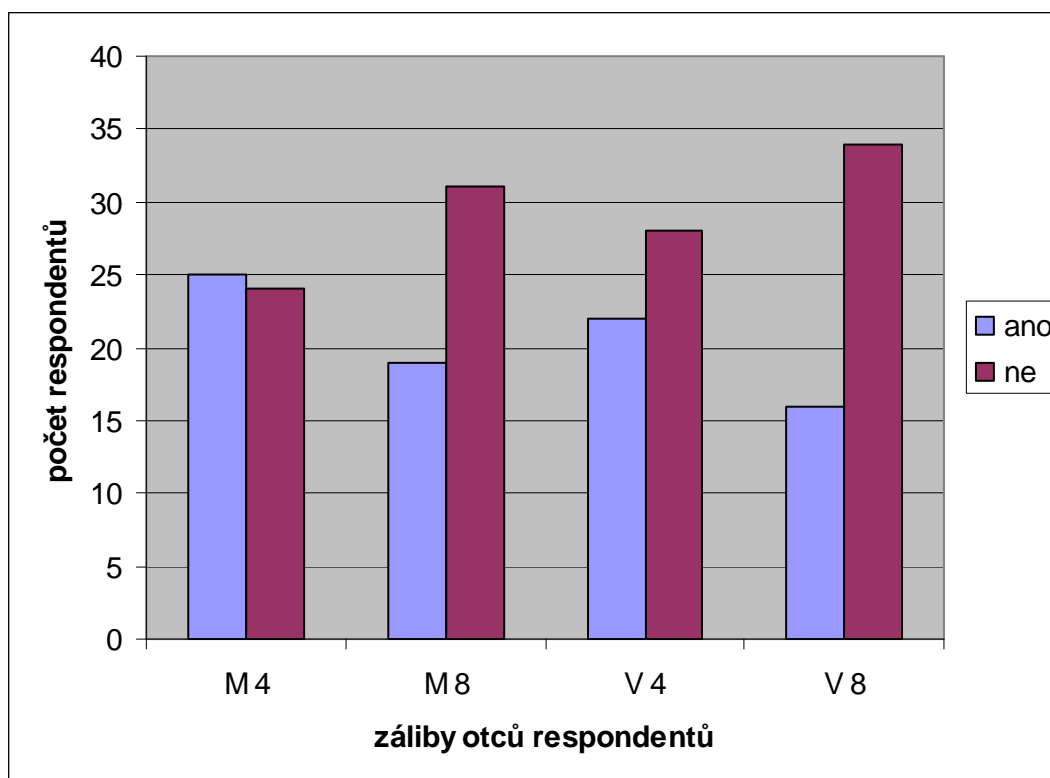
6. Sportuje nebo má tvůj otec nějakého koníčka?

Celkový počet respondentů 199

Tabulka č. 6

	M 4	M 8	V 4	V 8	CELKEM
ano	25	19	22	16	82
ne	24	31	28	34	117

Graf č. 6

Zúčastněný počet dotazovaných je 199, pouze jeden žák uvedl, že otce nemá. Tato otázka byla položena dětem, aby byl zjištěn přehled o aktivním trávení volného času i u otců, protože pro další rozvoj jedince jsou nejvýznamnější zkušenosti právě z rodiny. Jak je z tabulky i grafu patrné, 82 otců aktivně využívá svůj volný čas při věnování se svým zálibám. 117 otců nemá žádného koníčka. I toto číslo pro rozvoj dalších osobnostních rysů jejich dětí je alarmující.

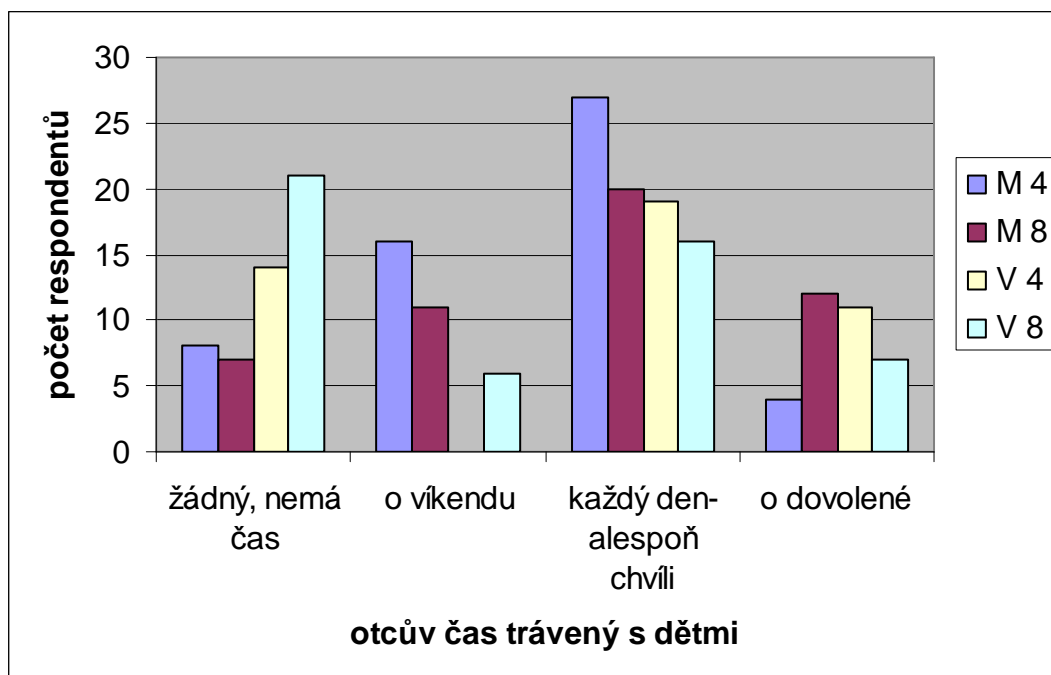
7. Kolik volného času trávíš se svým otcem?

Celkový počet respondentů 199

Tabulka č. 7

	M 4	M 8	V 4	V 8	CELKEM
žádný, nemá čas	8	7	14	21	50
o víkendu	16	11	0	6	33
každý den-alespoň chvíli	27	20	19	16	82
o dovolené	4	12	11	7	34

Graf č. 7

Na otázku, kolik volného času trávíš se svým otcem, odpovědělo také 199 respondentů. 82 dotazovaných napsalo, že s nimi otec tráví každý den alespoň chvíli, nejlépe jsou tady na tom děti 4. ročníků základní školy z města do 10 tisíc obyvatel. 50 otců nemá vůbec žádný čas na své děti. Toto je velmi smutné a alarmující, takové číslo jsme nepředpokládali. 34 otců se věnuje svým dětem pouze o dovolené a 33 otců o víkendech. V dotazníku nebylo uvedeno, zda se jedná o úplné rodiny, či nikoli, proto je možné, že někteří dotazovaní nežijí se svými otci ve společné domácnosti a pobývají u nich pouze o víkendech.

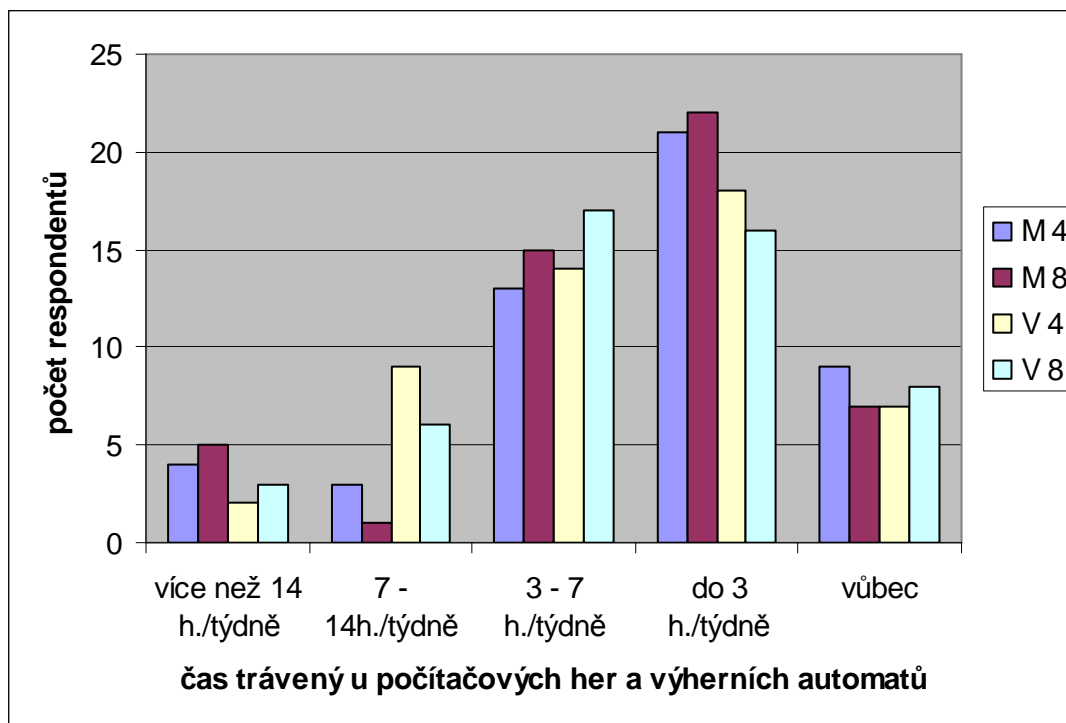
8. Počítačové hry (včetně výherních automatů) hraji:

Celkový počet dotazovaných 200

Tabulka č. 8

	M 4	M 8	V 4	V 8	CELKEM
více než 14 hodin/týdně	4	5	2	3	14
7 - 14hodin/týdně	3	1	9	6	19
3 - 7 hodin/týdně	13	15	14	17	59
do 3 hodin/týdně	21	22	18	16	77
vůbec	9	7	7	8	31

Graf č. 8

Jak je znázorněno v tabulce a grafu, 31 respondentů nehraje vůbec počítačové hry (včetně výherních automatů), zde je možné, že tito respondenti nemají doma počítač. Do 3 hodin týdně je to 77 dotazovaných, 3 – 7 hodin týdně tráví u počítače (včetně výherních automatů) 59 dotazovaných, 19 dotazovaných tráví 7 – 14 hodin týdně touto zábavou a 14 dotazovaných více než 14 hodin týdně. Tato skupina je rovnoměrně rozložena mezi žáky 4. i 8. ročníků základních škol měst do 10 tisíc obyvatel i do 100 tisíc obyvatel.

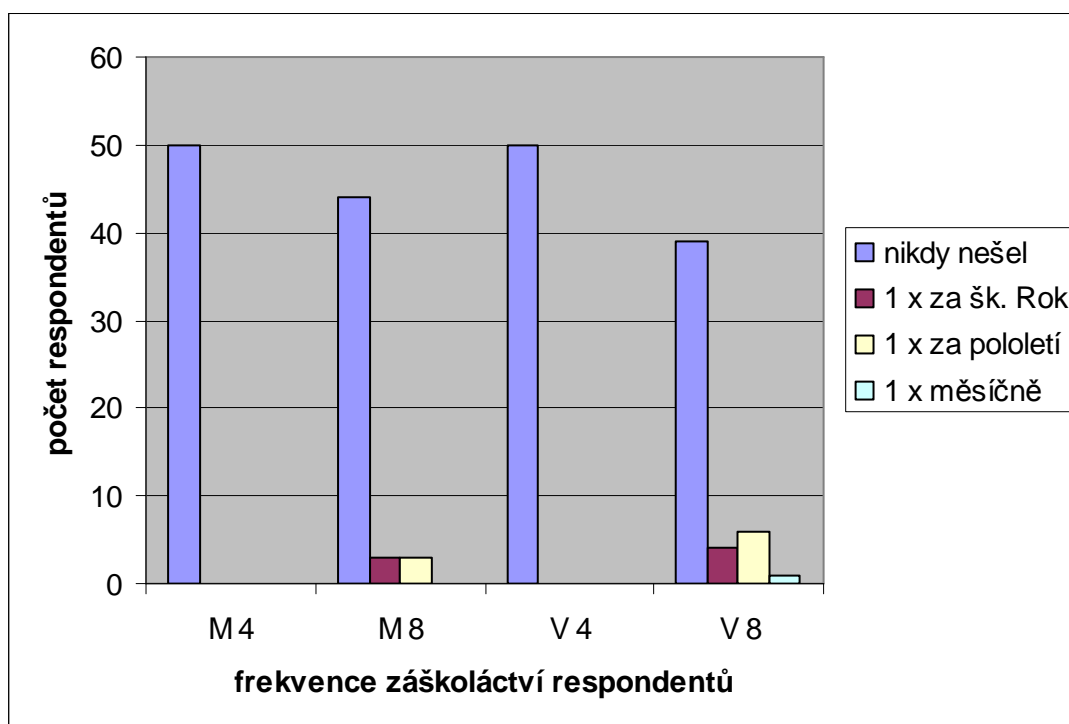
9. Za školu jsem:

Celkový počet respondentů 200

Tabulka č. 9

	M 4	M 8	V 4	V 8	CELKEM
nikdy nešel	50	44	50	39	183
1 x za školní rok	0	3	0	4	7
1 x za pololetí	0	3	0	6	9
1 x měsíčně	0	0	0	1	1

Graf č. 9

Největší počet dnešní mládeže za školu vůbec nechodí - 183 dotazovaných, ze 4. ročníků je tento počet 100%. Jednou za pololetí jde za školu 9 dotazovaných, zde je patrné, že větší počet je u žáků z města do 100 tisíc obyvatel, kde je větší anonymita a riziko potkat někoho známého v době záškoláctví je podstatně menší. 7 dotazovaných bylo za školou 1 x za školní rok. Pouze jeden dotazovaný z města do 100 tisíc obyvatel chodí za školu pravidelně a to 1 x měsíčně.

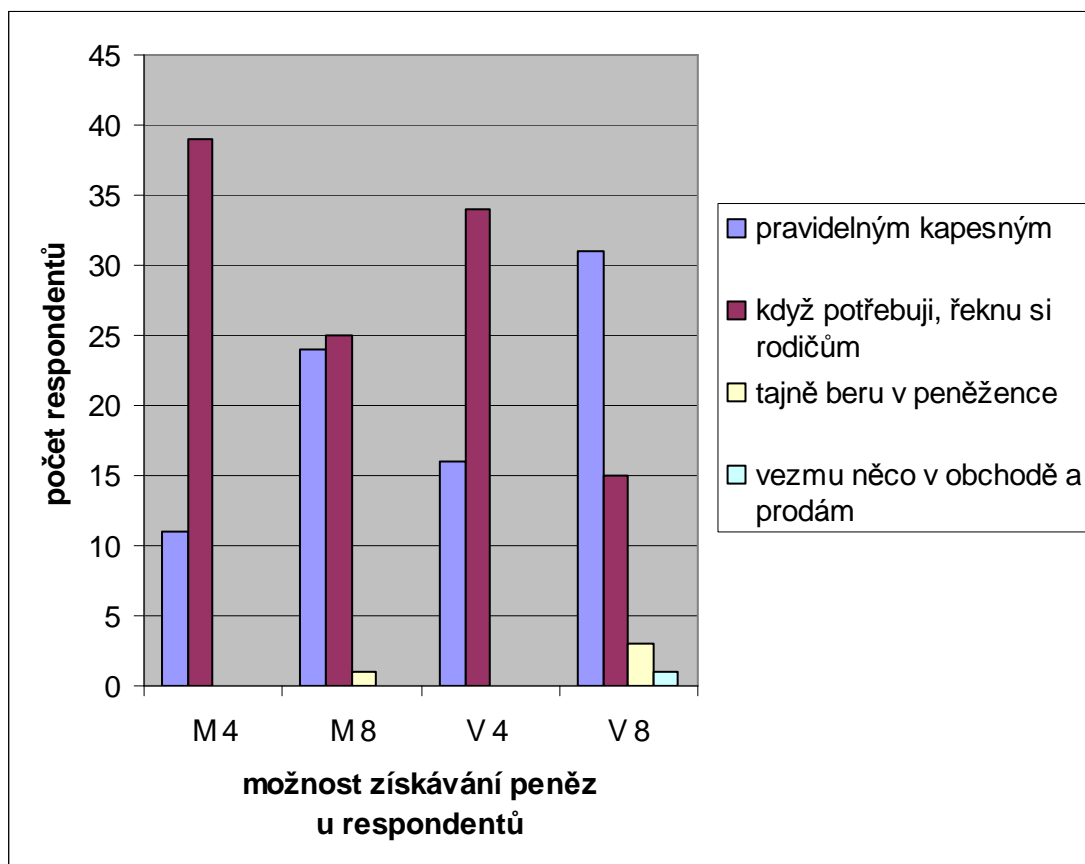
10. Peníze získávám:

Celkový počet respondentů 200

Tabulka č. 10

	M 4	M 8	V 4	V 8	CELKEM
pravidelným kapesným	11	24	16	31	82
když potřebuji, řeknu si rodičům	39	25	34	15	113
tajně беру v peněženke	0	1	0	3	4
vezmu něco v obchodě a prodám	0	0	0	1	1

Graf č. 10

Více než polovina dotazovaných, tj. 113, peníze získává od rodičů, když si řekne. Pravidelné kapesné dostává 82 dotazovaných. Alarmující je počet 4 dotazovaných, že tajně berou v peněženke, zde se jedná pouze o žáky 8. ročníků základních škol. Rovněž zarážející je i fakt krádeží v obchodech u 1 dotazovaného, který si tímto způsobem obstarává finanční prostředky.

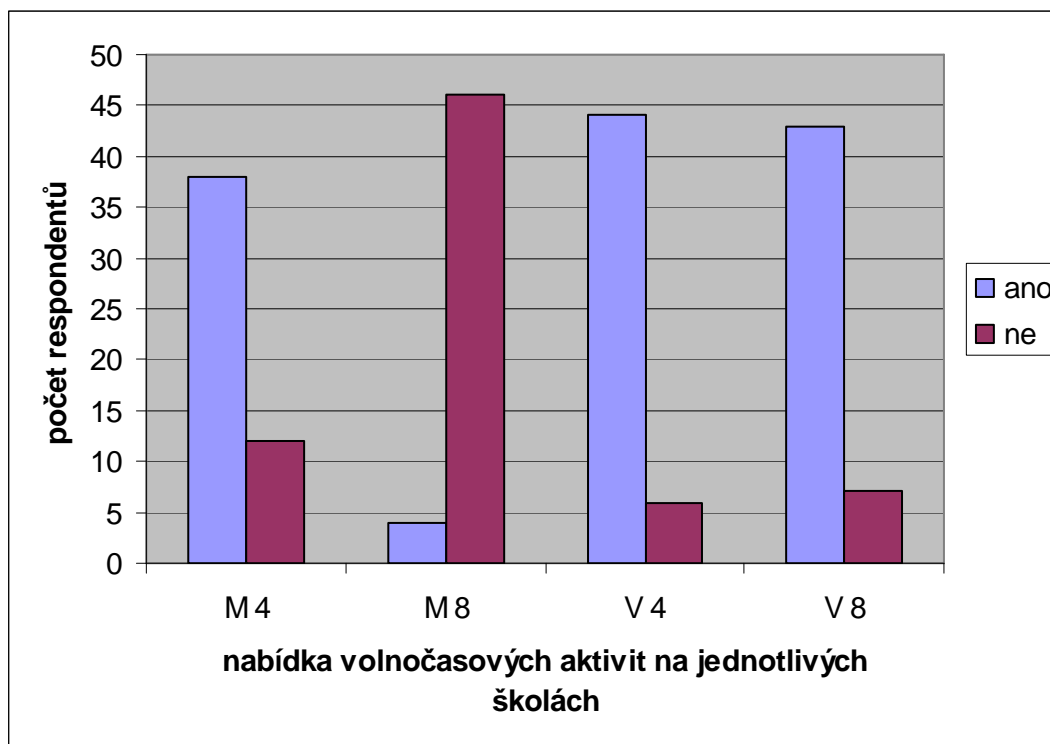
11. Nabízí základní škola, kterou navštěvuješ volnočasové aktivity?

Celkový počet respondentů 200

Tabulka č. 11

	M 4	M 8	V 4	V 8	CELKEM
ano	38	4	44	43	129
ne	12	46	6	7	71

Graf č. 11

Z celkového počtu 200 respondentů odpovědělo – ano - na otázku, zda škola, kterou navštěvuje, nabízí volnočasové aktivity, 129 dotazovaných. 71 dotazovaných odpovědělo na tuto otázku záporně. Je zde otázkou, zda jsou žáci o volnočasových aktivitách navštěvovaných škol dostatečně informováni a zda o ně mají vůbec zájem.

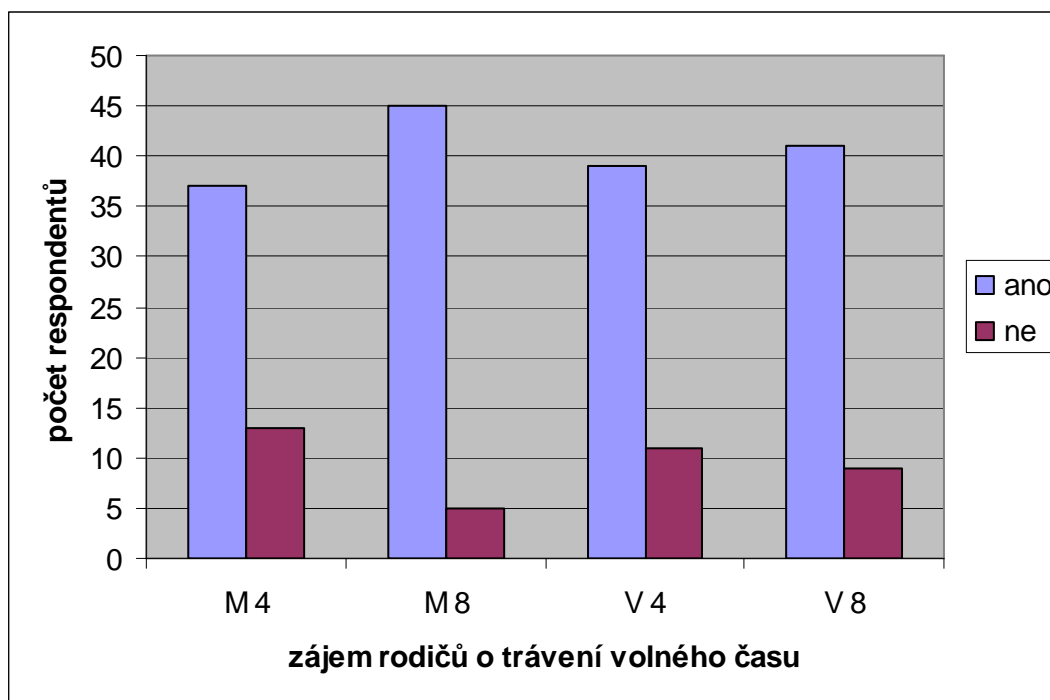
12. Zajímají se rodiče, kde a s kým trávíš volný čas?

Celkový počet respondentů 200

Tabulka č. 12

	M 4	M 8	V 4	V 8	CELKEM
ano	37	45	39	41	162
ne	13	5	11	9	38

Graf č. 12

162 dotazovaných na tuto otázku odpovědělo, že se rodiče zajímají, kde a s kým tráví volný čas, 38 dotazovaných odpovědělo, že rodiče nemají zájem vědět, kde svůj volný čas tráví. Toto číslo u těchto věkových skupin je dost alarmující.

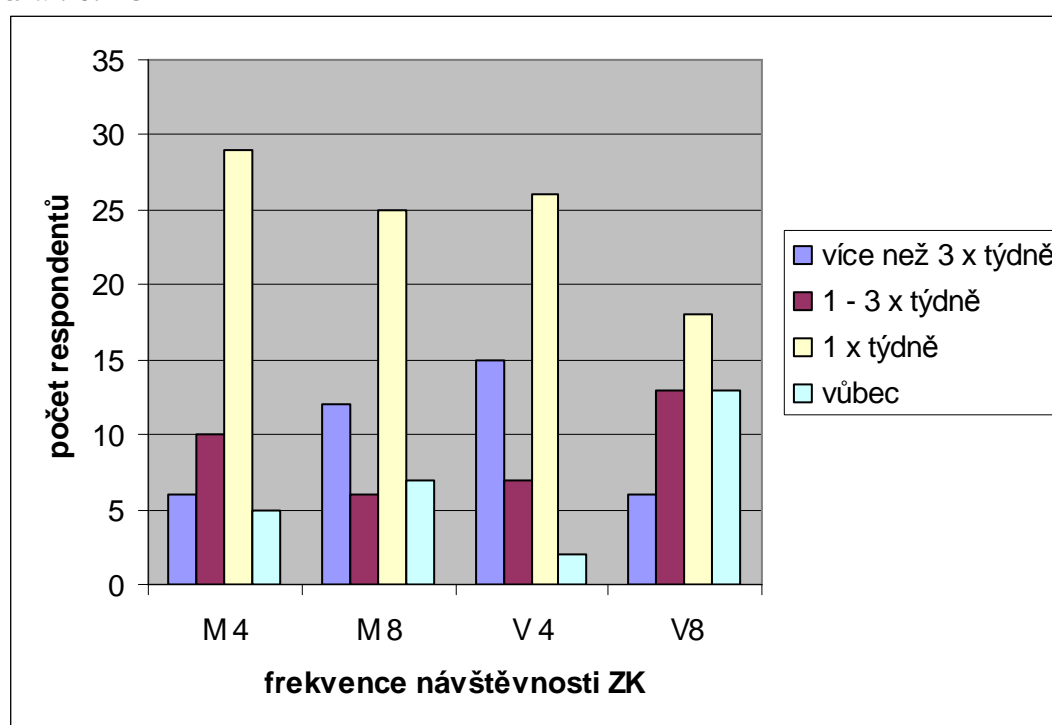
13. Zájmové kroužky navštěvují:

Celkový počet respondentů 200

Tabulka č. 13

	M 4	M 8	V 4	V8	CELKEM
více než 3 x týdně	6	12	15	6	39
1 - 3 x týdně	10	6	7	13	36
1 x týdně	29	25	26	18	98
vůbec	5	7	2	13	27

Graf. č. 13

Žádný zájmový kroužek nenavštěvuje 27 odpovídajících, nejvíce žáků je z 8. ročníků základních škol z města do 100 tisíc obyvatel. Největší frekvence návštěvnosti zájmových kroužků je 1 x týdně, to uvedlo 98 dotazovaných, 39 dotazovaných tráví volný čas v zájmovém kroužku více než 3 x týdně a 36 dotazovaných 1 – 3 x týdně.

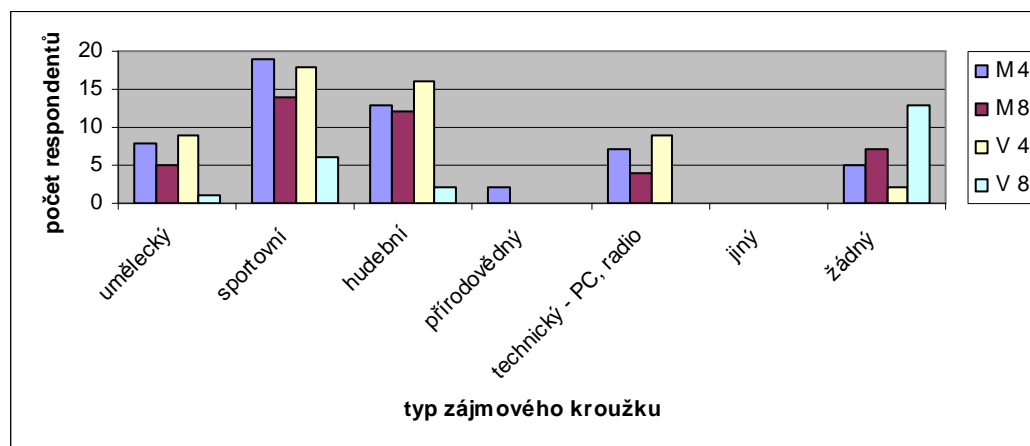
14. Navštěvuji zájmový kroužek:

Celkem odpovídalo 200 respondentů

Tabulka č. 14

	M 4	M 8	V 4	V 8	CELKEM	%
umělecký	8	8	9	1	26	13%
sportovní	19	14	23	12	68	33%
hudební	13	12	16	4	45	21%
přírodovědný	2	0	0	0	2	1%
technický - PC, radio	15	12	9	3	39	19%
jiný	1	0	0	0	1	0%
žádný	5	7	2	13	27	13%

Graf č. 14

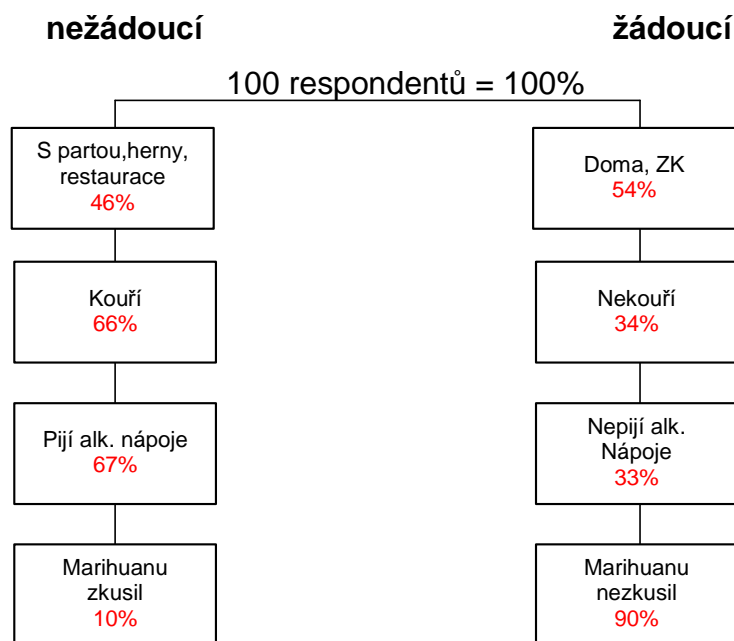

Celkový počet kladných odpovědí na dotaz návštěvnosti zájmových kroužků je 181. 27 dětí nenavštěvuje žádný zájmový kroužek. Z toho vyplývá, že někteří respondenti navštěvují více zájmových kroužků. Dle našeho předpokladu nejčastěji navštěvují děti sportovní zájmové kroužky, kde kladně odpovědělo 68 dotazovaných, dále to jsou kroužky hudební - 45 dotazovaných, technické kroužky navštěvuje 39 dotazovaných, umělecky zaměřené 26, přírodovědný kroužek pouze 2 a 1 dotazovaný navštěvuje jiný zájmový kroužek, než byl uveden v nabídce. Z tabulky je patrné, že více se organizované činnosti věnují žáci 4. ročníků základních škol, ale i žáci 8. ročníků z města do 10 tisíc obyvatel se zapojují do zájmové činnosti. Naopak žáci 8. ročníku z města do 100 tisíc obyvatel nevykazují tyto aktivity.

Zastoupení žádoucího a nežádoucího využití volného času

V této části jsou zpracovány odpovědi žáků 8. ročníků základních škol. Bude zjišťována souvislost mezi kvalitním zájmovým zaměřením a výskytem nežádoucího chování.

Obrázek č. 1

Na tomto obrázku jsme vytvořili žádoucí aktivity v pravém sloupci a nežádoucí aktivity v levém sloupci z celkového vzorku zkoumaných respondentů z 8. ročníků základních škol. Srovnání bylo zaměřeno pouze na žáky 8. ročníků, protože u nich se závadové chování ve vyhodnocených tabulkách vyskytovalo zřetelněji než u žáků 4. ročníků základní školy.

Zastoupení žádoucího a nežádoucího využití volného času

Zde je podrobnější rozpracování obrázku č.1. Zpracování údajů vychází z tabulky č. 3, 4, 5 – týkající se pouze 8. ročníků.

Mládež nevhodně využívající

volný čas – I. skupina

Tabulka č. 15

respondentů 46	
ANO	NE
10	36
45	1
43	3

← 1. marihuana →
 ← 2. kouří →
 ← 3. pije →

Mládež aktivně využívající

volný čas – II. skupina

respondentů 54	
ANO	NE
0	54
21	33
24	30

Vyjádření v %:

Tabulka č. 16

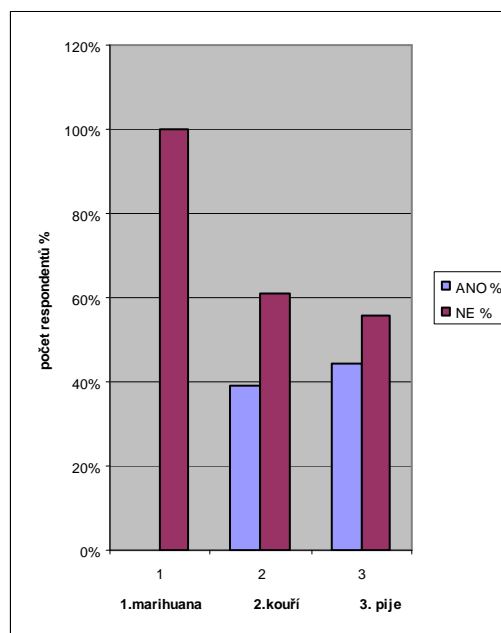
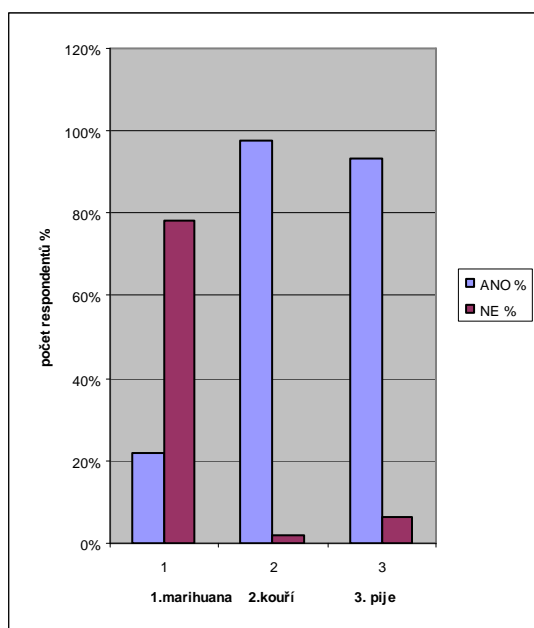
46 respondentů = 100%	
ANO %	NE %
22%	78%
98%	2%
93%	7%

ANO 72,4 %

54 respondentů = 100%	
ANO %	NE %
0%	100%
39%	61%
44%	56%

ANO 27,6 %

Graf č. 15

2.7 Shrnutí výsledků praktické části

2.7.1 Vyhodnocení předpokladů

Základní předpoklad:

V základním předpokladu jsme stanovili, že žáci 8. ročníků zapojeni do volnočasových aktivit pozitivně rozvíjející jejich osobnost se podílejí maximálně do 30% na nežádoucích aktivitách mládeže.

Pro lepší představu o využití volného času dětí jsme vytvořili obrázek č.1, tabulku č.15, č.16 a graf č.15. Na obrázku č.1 jsou v pravém sloupci znázorněny žádoucí aktivity a nežádoucí, nebo-li negativní, ve sloupci levém. Jednou skupinou je ta část pubescentů 8. ročníků základních škol, jež tráví svůj volný čas aktivním způsobem (54 %), a druhá část, která tráví volný čas neaktivně (46 %). Dále jsou zde procentuelně vyčísleny nežádoucí aktivity, jako je pití alkoholu, kouření, požití marihuany apod. pro celkový počet respondentů 8. ročníků základních škol.

Pro potvrzení našeho předpokladu jsme vytvořili tabulku č.15 a č.16 (procentuální vyčíslení) a to je znázorněno i v grafu č.15. Zde je porovnání žádoucích a nežádoucích aktivit každé skupiny dotazovaných zvlášť. Je to vlastně podrobnější vyjádření obrázku č.1. Žáci, jež aktivně využívají svůj volný čas, neužívají marihuanu, trip apod. vůbec, tj. 0%. Naproti tomu žáci nevhodně trávící volný čas, užívají tyto látky v 22%. K nežádoucí aktivitě kouření se přiznalo 39% mládeže ze II. skupiny, v 98% kouří pubescenti I. skupiny. Děti, které požívají alkohol méně než jednou za měsíc jsme, připojili ke kategorii abstinentů. Tento výsledek je znázorněn v tabulce č.4 a grafu č.4. Domníváme se, že jde o ojedinělé náhodné požití. Tuto kategorii nemůžeme přesněji diferencovat, protože jsme v dotazníku nezjišťovali druh alkoholu (od 7°piva k čistému lihu). 44% pubescentů z II. skupiny alkohol pije, toto číslo je hodně vysoké, to

jsme neočekávali. Alarmující je i 93% požívání alkoholu u respondentů I. skupiny, to jsme také neočekávali.

Z výsledků průzkumu tedy vyplývá, že 71% mládeže, jež nevhodným způsobem tráví svůj volný čas, provozuje nežádoucí aktivity. Pubescenti, kteří jsou zapojeni do pozitivně rozvíjejících aktivit, se zapojují v 27,6% do nežádoucích aktivit.

My jsme předpokládali, že to bude do 30%.

Náš předpoklad se potvrdil.

Předpoklad č.1:

Tímto předpokladem jsme směřovali k tvrzení, že děti tráví svůj volný čas více organizovaným způsobem než neorganizovaným. Tabulka č.14 a graf č.14 tuto skutečnost potvrzují. Žáci 4. a 8. ročníků základních škol odpovídali na návštěvu zájmových kroužků tzn. organizovaným způsobem využívání volného času. Bylo osloveno 200 žáků a celkem získáno 207 odpovědí, z čehož vyplývá, že někteří žáci navštěvují více než jeden zájmový kroužek. 87% dotazovaných tráví svůj volný čas organizovaným způsobem v zájmovém kroužku. 13% respondentů žádný kroužek nenavštěvuje, tedy tráví svůj volný čas neorganizovaným způsobem.

Náš předpoklad se potvrdil.

Předpoklad č.2:

Zde jsme předpokládali, že děti, jež tráví svůj volný čas aktivně rozvíjejícím způsobem, se více věnují sportovní činnosti než ostatním činnostem. Výsledek je obsažen v tabulce č.14 a grafu č.14. Největší procento dotazovaných, tj. 33%, navštěvuje sportovní kroužek. Průzkum nám také ukázal, že po sportovním kroužku je

nejnavštěvovanější kroužek hudební (21%), dále technický (19%), s uměleckým zaměřením (13%). Pouze dvě děti navštěvují kroužek přírodovědný, tj. 2% z dotazovaných. Zjištěné skutečnosti potvrdily, že se děti ve svém volném čase věnují sportovním činnostem.

Náš předpoklad se potvrdil.

2.8 Nabídky volnočasových aktivit

Zde jsme čerpali ze studia spisové dokumentace – výroční zprávy, propagační materiály a osobní návštěvou tazatele v těchto zařízeních ve městě do 10 tisíc obyvatel a do 100 tisíc obyvatel, kde probíhal i náš průzkum na základních školách.

Děkuji všem ředitelům, kteří mi umožnili přístup do níže jmenovaných zařízení a věnovali svůj čas.

Použité zkratky:

- MM = město do 10 tisíc obyvatel
- VM = město do 100 tisíc obyvatel
- ŠD = školní družina
- ŠK = školní klub
- ZK = zájmový kroužek
- ZŠ = základní škola

2.8.1 Základní školy – školní družina, školní klub

První základní škola (MM) se nachází v 10 tisícovém pohraničním městě královehradeckého kraje. Základní škola má v současnosti 550 žáků. Jedná se o školu spádovou, kam většina dětí dojíždí z okolních vesnic. Druhá základní škola (VM) je sídlištní ve 100 tisícovém městě na severu Čech, má také 550 žáků.

Tabulka č. 17

	MM	VM
počet oddělení ŠD	3 (žáci 1. – 3. ročníků)	5 (žáci 1. – 4. ročníků)
platba za ŠD	50 Kč / měsíc	100 Kč / měsíc
celkový počet žáků v ŠD	83	125
volná činnost ŠK	ano	ne
počet ZK ŠK	5	18
platba za ZK ŠK	25 Kč / měsíc	100 Kč / rok
lektoři ZK	pedagogičtí pracovníci ZŠ	pedagogičtí pracovníci ZŠ
počet akcí ŠD + ŠK / šk. rok	9	15
počet akcí ŠD + ŠK / šk. rok o víkendech	0	10

Obě školy mají stejný počet žáků. Školní družina má poskytovat služby žákům od 1. do 5. ročníku. Ani u jedné ze škol tomu tak není. Je to, dle vyjádření ředitelů obou základních škol, z ekonomických důvodů, protože již škola nedisponuje dalšími finančními prostředky na vychovatelku školní družiny. Překvapující je fakt, že v základní škole, která je sídlištní, není školní klub otevřen pro všechny žáky školy. Zde je činnost zajišťována především formou pravidelné činnosti – tj. zájmové kroužky, kam docházejí pouze zapsaní žáci 1 – 2 x v týdnu. Dle sdělení ředitele školy nejsou vhodné prostory pro tuto činnost ani finanční prostředky na další pedagogickou sílu. Počet akcí o víkendech je nedostačující na malém městě, kde je nabídka nulová.

2.8.2 Základní umělecká škola

Zde platí vyhláška MŠMT č. 292 / 1991 Sb. o základních uměleckých školách.

Tabulka č. 18

	MM	VM
celkový počet žáků / rok	623	1805
celkový počet učitelů	34	79
nehudební obory	taneční, výtvarný, literární	taneční, výtvarný, dramatický
průměrné školné	950 Kč / pololetí	900 Kč / pololetí

Do těchto zařízení se přijímají žáci na základě přijímacího řízení, ve kterém by měli prokázat svůj talent a zájem o daný obor. U některých oborů je podmínkou pro přijetí výborný prospěch ve škole. Také na konci každého školního roku skládají žáci postupové zkoušky před komisí, která zváží, zda žáci postoupí do vyššího ročníku. Z výše školného, které se hradí vždy pololetně, je také zřejmé, že takto aktivně využívat volný čas nemohou všichni žáci, i kdyby byli velmi talentovaní. Ekonomická situace zvláště sociálně slabých rodin, to dětem neumožňuje.

2.8.3 Nízkoprahová zařízení

Město do 10 tisíc obyvatel

Zařízení pro děti a mládež („MANDL“) ve městě do 10 tisíc obyvatel dostalo „zelenou“ na jaře roku 2000, kdy se město rozhodlo zřídit místo sociálního pracovníka pro mládež. Zařízení se nachází v zrekonstruované prádelně – odtud i název „MANDL“. Zřizovatelem klubu je město, které hradí a pokrývá z městského rozpočtu celý provoz zařízení. Vstup do tohoto zařízení je pro děti a mládež bezplatné.

- Cílem nízkoprahového centra je zlepšit kvalitu života cílové skupiny, působit proti vzniku a rozvoji sociálně – patologických jevů, poskytovat sociální služby (konzultace, zprostředkování řešení problémů), aktivizovat tvůrčí energii u cílové skupiny, zapojovat jedince do smysluplného trávení volného času a podporovat vlastní aktivity.
- Cílovou skupinou tohoto nízkoprahového zařízení jsou neorganizované děti a mládež ve věku 12 – 20 let, kteří se pohybují v lokalitě města a jeho spádové oblasti. Dále skupiny dětí a mládeže s vyhraněným životním stylem – skateboarding, breakdance apod., ohrožené skupiny dětí a mládeže, žijící v sociálně – patologickém prostředí – rozpad rodiny, konfliktní partnerské vztahy, děti a mládež prožívající konfliktní situace vzhledem k období dospívání ve škole, v rodině, ve svých vrstevnických skupinách.
- Nabídka klubu – každodenní volnočasová nabídka (pondělí – pátek od 13 – 20 hodin): ping – pong, elektronické šipky, stolní fotbálek, videohry, reprodukováná muzika, nealko občerstvení, prostor pro posezení, stolní hry, hlavolamy, výtvarné aktivity apod. Dále to jsou nepravidelné nabídky – diskotéky, koncerty, videoprodukce, primární prevence – besedy, přednášky,

individuální rozhovory, nabídka sociálních služeb – možnost konzultace problému, spolupráce na řešení problému, zprostředkování sociální služby, informační servis.

- Návštěvnost klubu se jmenovitě eviduje, ale přesto je zachovávána anonymita návštěvníků – jméno, či přezdívka mohou být smyšlené. Obecně lze říci, že dvě třetiny tvoří chlapci. Dle evidence chodí průběžně 70 – 100 dětí a mládeže denně.
- Personální tým je v současnosti tříčlenný. Vedoucím je plně kvalifikovaná osoba v oboru sociální a speciální pedagogiky. Ostatní dva členové si potřebné vzdělání chtějí doplnit.

Město do 100 tisíc obyvatel

Při zjišťování existence tohoto zařízení ve městě do 100 tisíc obyvatel, nebylo žádné podobné zařízení nalezeno. Dozvěděli jsme se, že takového zařízení je ve stádiu příprav a rekonstrukce a v září by se mělo kolaudovat a slavnostně otevřít.

2.8.4 Domy dětí a mládeže

Jsou to zařízení pro volný čas, kde se uskutečňuje výchovně vzdělávací a rekreační činnost pro děti, mládež a jejich rodiče pravidelnou a nepravidelnou zájmovou činností. Ta je realizována nejrozličnějšími formami – příležitostné akce, spontánní činnosti, prázdninové aktivity, klubová činnost apod. Během pravidelné i nepravidelné činnosti s dětmi užívají pedagogové různé druhy metod – individuální přístup, práce s talenty, zážitkové a psychosociální hry apod.

Tabulka č. 19

	MM	VM
počet oddělení	5	5
počet interních pedagogických pracovníků	3	16
počet ZK	56	83
celkový počet členů ZK	542	1247
počet příležitostných akcí / šk. rok	298	184
počet dětských táborů / šk. rok	7	33
Průměrný příspěvek za činnost v ZK / šk. rok	500 Kč	550 Kč

Děti a mládež jsou přijímány do zájmových kroužků na základě podaných přihlášek. Podmínkou činnosti je počet vyšší než 15 členů na jeden zájmový útvar a zaplacení příspěvku. Všichni zaměstnanci v obou městech splňují požadovanou pedagogickou kvalifikaci. Jak uvedli ředitelé těchto zařízení, je stále větší zájem o volnější ne příliš organizovanou činnost, proto se v dalším období chtějí zaměřit na zvýšení počtu příležitostných akcí. Jak ale vyplývá z tabulky č. 19, počet akcí ve městě do 10 tisíc obyvatel byl velmi vysoký, když zvážíme fakt, že jsou zde jen 3 interní pedagogičtí pracovníci. Oba domy dětí a mládeže spolupracují s rodiči, kteří se podílejí na přípravách i vlastní realizaci pořádaných akcí. Obě zařízení pracují s talentovanou mládeží, ale i s dětmi problémovými.

3 Závěr a navrhovaná doporučení

Zájmová činnost je taková činnost, která není zaměřena na plnění všedních úkolů, ale člověk se jí může věnovat jen tak pro radost. Svým koníčkům se mládež věnuje jen proto, že jí přináší citové uspokojení vyplývající z činnosti samé a ne z jejího výsledku. Každý jedinec a především pubescent, potřebuje mít i nějakou oblast, kde je svým pánem, která mu přináší regeneraci, pomáhá udržovat duševní rovnováhu a navrácí mu sílu. Rozšířením okruhu společenských styků přibývá možnosti uspokojování zájmů. Mládež sportuje, poslouchá hudbu, navštěvuje různé kurzy, chodí do divadla, kina, na koncerty. Tím objevuje nové formy seberealizace, nové zdroje poznání. Vše je tedy výrazem přirozené potřeby rozšiřovat si všední obzor a sbírat nové zkušenosti. Kvalitní aktivity mládež do jisté míry spoluvytvářejí jejich další životní zaměření a spokojenost.

Pokud chceme s mládeží pracovat, je důležité jejich priority vnímat. Nemusí být vždy pravidlem, že nabídka smysluplných forem trávení volného času předpokládána dospělými je pro děti a mládež vždy ten nejzajímavější způsob vyplnění volného času.

Při práci s mládeží se nesmí zapomínat na skutečnost, že neexistuje jednotný pohled mladé generace na volnočasové aktivity, neboť ten se dělí do několika struktur. Připravované akce nemohou oslovit všechny skupiny mladých lidí, ale snahou by mělo být oslovit a zaujmout co nejširší okruh pubescentů.

Ve vztahu k prevenci trestné činnosti dětí a závadovému chování sehrává zájmová činnost významnou roli, protože se jedná o aktivní a smysluplné využití volného času, kterého mají pubescenti nadbytek. Jak dokládají kriminalistické statistiky, je v České republice kriminalita dětí a mladistvých problémem, jež není rozhodně podřadný a zasluhoval by si více pozornosti. Vědí rodiče, co jejich děti dělají ve volném čase? Mnozí ne. Čas rodičů a především

otců, který věnují svým dětem, není v dnešní době adekvátní potřebám formujícího se mladého člověka. Pokud je mladistvým nabídnuta pestrost naplnění volného času již dříve, např. na začátku školní docházky, je šance, že se mládež nezapojí do závadové party svých vrstevníků. Jde o to překlenout ono období hledání vlastní identity, období dospívání.

Zájmový kroužek, kolektiv vrstevníků potom naučí sociálním interakcím v této skupině a mnohdy samotný fakt vědomí sounáležitosti s kolektivem pomůže překonat pocity osamělosti. V této fázi supluje zájmová činnost i prvky rodinného prostředí.

V této práci jsme se snažili vyjádřit prospěšnost aktivně tráveného volného času dětí a mládeže pozitivně rozvíjející svou osobnost. Při formování jedince sehrává, dle našeho názoru aktivní zapojení a kvalitní vedení zájmové činnosti významnou úlohu nejen pro správný tělesný rozvoj jedince, ale i pro jeho harmonický vývoj po stránce psychické.

Výsledky průzkumu prokázaly naši hypotézu, že děti pozitivně rozvíjející svou osobnost ve svém volném čase se podílejí menší měrou na nežádoucích aktivitách využití volného času než jejich vrstevníci, kteří volný čas tráví převážně nežádoucím způsobem.

Vzhledem k velikosti zkoumaného souboru a rozsahu práce jde o výsledky bez nároku na širší zobecnění.

Na základě zkušeností, které jsme získali svým průzkumem, bychom doporučili, zabývat se v dalších výzkumech více otázkou, kde děti tráví svůj volný čas. Domníváme se, že může být vytvořeno ještě více variant s různými kombinacemi.

4 Seznam použitých informačních zdrojů

Monografie:

1. EMMERT, F. a kol. *Odmaturuj ze společenských věd*. 1. vyd. Brno: Didaktik, 2004. 224 s. ISBN 80-86285-68-5
2. HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 776 s. ISBN 80-7178-303-X
3. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. 176 s. ISBN 80-7178-927-5
4. MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ A. *Mládež a delikvence*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003. 344 s. ISBN 80-7178-771-X
5. PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B. a kol. *Pedagogika volného času*. 2. vyd. Praha: Portál, 2001. 229 s. ISBN 80-7178-569-5
6. PIPEKOVÁ, J., a kol. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 1998. 234 s. ISBN 80-85931-65-6
7. PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 4. vyd. Praha: Portál, 2003. 322 s. ISBN 80-7178-772-8
8. VACÍNOVÁ, M. *Psychologie společenská výchova*. 2. vyd. Praha: Victoria, Publishing, a. s., 1995. 159 s. ISBN 80-7187-006-4
9. VÁGNEROVÁ, M. *Psychologie problémového dítěte*. 1. vyd. Praha: UK v Praze, 2001. 170 s. ISBN 80-7184-488-8
10. VIEHOFFOVÁ, H., REUYSOVÁ, E. *Jak trávit s dětmi volný čas*. 1. vyd. Praha: Portál, 1996. 180 s. ISBN 80-7178-073-1

Elektronický zdroj informací:

11. KNOTOVÁ, D. *Prostředí a výchova – elektronické studijní texty*. Brno: Ústav pedagogických věd, 2002
<http://www.phil.muni.cz/ped/newped/cz/storage/elskript/prostredi.pdf>
12. PAJKRT, P., VONDRÁKOVÁ, E. *Bílá kniha*. Praha: MŠMT, 2001. s. 38.
<http://www.skolam.cz/INKomensky/BKniha/BKniha19.htm>

Sborník:

13. KOVAŘÍKOVÁ, M. *Primární prevence sociálně patologických jevů v pedagogické praxi*. Ústí n. L.: PF UJEP Ústí n. L., 2002. 47 s. ISBN 80-7044-419-3
14. KRESTOVÁ, J. *Primární prevence sociálně patologických jevů v pedagogické praxi*. Ústí n. L.: PF UJEP Ústí n. L., 2001. 53 s. ISBN 80-7044-364-2
15. KUBÁTOVÁ, D.: *Primární prevence sociálně patologických jevů v pedagogické praxi*. Ústí n. L.: PF UJEP Ústí , n. L., 2002. 47 s. ISBN 80-7044-419-3

Studijní texty:

16. HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. 1. vyd. Praha: UK v Praze – Pedagogická fakulta, 2003. 105 s. ISBN 80-7290-128-1
17. PÁVKOVÁ, J. *Průvodce studiem oboru Pedagogika volného času*. 1. vyd. Liberec: TU v Liberci, 2003. 29 s. ISBN 80-7083-757-8
18. PEŠATOVÁ, I. *Vybrané kapitoly z etopedie – 1.díl. Klasifikace a diagnostika poruch chování*. 1.vyd. Liberec: TU v Liberci, 2003. 71 s. ISBN 80-7083-750 -0
19. PEŠATOVÁ, I., ŠVINGALOVÁ, D. *Analýza psychosociálně patologického případu*. 1. vyd. Liberec: TU v Liberci, 2004. 49 s. ISBN 80-7083-803-5
20. SPOUSTA, V. aj. *Kapitoly z pedagogiky volného času*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1996. 37 s. ISBN 80-210-1274-9
21. ŠVINGALOVÁ, D. *Kapitoly z psychologie – I. díl*. 1. vyd. Liberec: TU v Liberci, 2002. 92 s. ISBN 80-7083-613-X
22. ŠVINGALOVÁ, D. *Kapitoly z psychologie – III. díl: Vývojová psychologie*. 1. vyd. Liberec: TU v Liberci, 2002. 51 s. ISBN 80-7083-571-1
23. ŠVINGALOVÁ, D. *Metodické pokyny pro zpracování bakalářských prací*. 1. vyd. Liberec: TU v Liberci, 2003. 43 s. ISBN 80-7083-704-7
24. ŠVINGALOVÁ, D. *Teorie a praxe případové práce ve speciální pedagogice*. 1. vyd. Liberec: TU v Liberci, 2004. 70 s. ISBN 80-7083-819-1

5 Seznam příloh

Příloha č. 1: Dotazník (viz text – str. 34)

Dotazník

Než začnete, přečtěte si následující informace.

Tento průzkum je součástí bakalářské práce, která se zabývá využíváním volného času žáků 4. a 8. ročníků základních škol.

Vaše třída byla namátkou vybrána, aby se účastnila tohoto průzkumu.

Dotazník je zcela anonymní – nebude obsahovat tvoje jméno, ani žádné jiné informace, které by tě mohly individuálně identifikovat. Nebudou z něj pro vás vyvozovány žádné důsledky, a proto Vás prosím, abyste jej vyplnili pravdivě a bez obav.

Má-li být tento průzkum úspěšný, je důležité, abyste odpovídali uvážlivě a upřímně. Vaše odpovědi jsou považovány za důvěrné. Účast je dobrovolná. Narazíte-li v dotazníku na otázku, na kterou z nějakého důvodu nechcete odpovědět, nechte ji prostě nezodpovězenou.

Nejde o žádný test. Neexistují zde správné ani špatné odpovědi.

Na otázky odpovídejte tak, že křížkem označíte příslušný rámeček.

Doufáme, že vás práce na dotazníku zaujme.

Děkujeme vám předem za vaši účast.

Než začneš, nezapomeň si přečíst pokyny na 1. straně.

Svou odpověď uvádějte tak, že u každé otázky označíš „X“
odpovídající políčko.

Poznámka: vhodnou odpověď zakřížkuj:	☒ X
--------------------------------------	---------------------------------------

Jsi:

☐ chlapec

☐ dívka

Jsi žák / žákyně:

4. ročníku základní školy ☐

8. ročníku základní školy ☐

Bydlíš:

ve městě, které má do 100 tisíc obyvatel ☐

ve městě, které má do 10 tisíc obyvatel ☐

1. Volný čas trávím nejčastěji:	v zájmovém kroužku	
	ve sportovním klubu, kroužku	
	s partou	
	návštěvami heren	
	doma	
2. Co tě vedlo ke kouření?	zvědavost	
	dodával jsem si sebevědomí	
	příležitost	
	nutnost – před kamarády	
	nekouřím	

3. Jak často kouříš?	denně	
	1 x týdně	
	1 x měsíčně	
	1 x ročně	
	vůbec	
4. Alkohol piji:	1 x týdně	
	1 x měsíčně	
	méně než 1 x měsíčně	
	vůbec	
5. Marihuanu nebo trip (psaníčko LSD) jsem:	nezkusil	
	používám 1 x ½ roku na diskotéce	
	1 x měsíčně	
	1 x za týden	
	častěji než 1 x týdně	
6. Sportuje nebo má nějakého koníčka tvůj otec?	ano	
	ne	
7. Kolik volného času trávíš se svým otcem?	žádný, nemá čas	
	o víkendu	
	každý den alespoň chvíli	
	o dovolené	
8. Počítačové hry (včetně výherních automatů) hraji:	více než 14 hodin/týdně	
	7 – 14 hodin/týdně	
	3 – 7 hodin/týdně	
	do 3 hodin/týdně	
	vůbec	
9. Za školu jsem:	nikdy nešel /a	
	1 x za školní rok	
	1 x za pololetí	
	1 x za měsíc	

10. Peníze získávám:	pravidelným kapesným	
	když potřebuji peníze, řeknu si rodičům	
	tajně беру v peněžence	
	vezmu něco v obchodě a prodám	
11. Nabízí vaše škola pro žáky volnočasové aktivity?	ano	
	ne	
12. Zajímalí se rodiče, kde a s kým trávíš volný čas?	ano	
	ne	
13. Zájmové kroužky navštěvuji:	více než 3 x týdně	
	1 – 3 x týdně	
	1 x týdně	
	vůbec	
14. Navštěvuji zájmový kroužek:	umělecký	
	sportovní	
	hudební	
	přírodovědný	
	technický – PC, radio	
	jiný	
	žádný	

Děkujeme za vyplnění dotazníku!

Ještě než dotazník odevzdáš, prolistuj ho, prosím, ještě jednou a překontroluj, zda jsi nepřehlédl/a některou z otázek.